

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

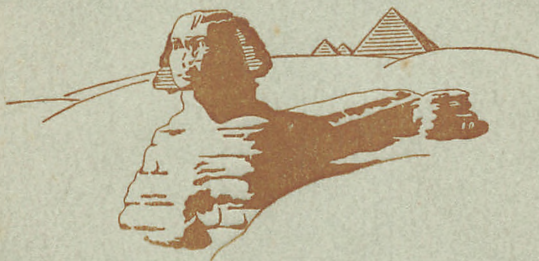
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

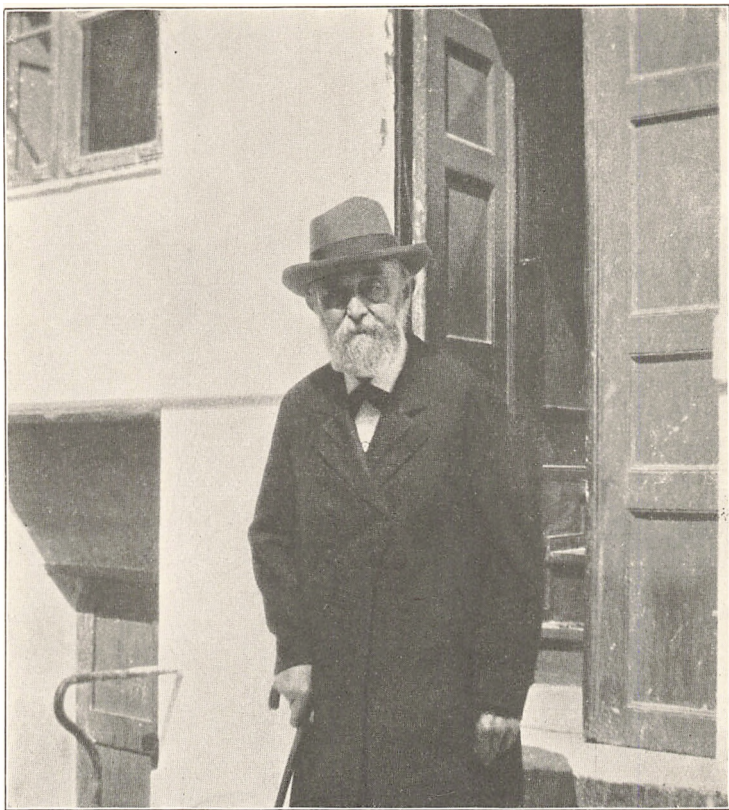
VALDEMAR SCHMIDT
AF ET LANGT LIVS
HISTORIE

J. FRIMODTS FORLAG · KØBENHAVN

AF ET LANGT LIVS HISTORIE

Emil H. Frimodt phot.

PROFESSOR VALDEMAR SCHMIDT
ved Indgangen til den Ejendom i Ny Kongensgade,
hvor han i 37 Aar havde sit beskedne Hjem.

VALDEMAR SCHMIDT
AF ET LANGT LIVS
HISTORIE

1836 — 1925

GENNEMSET AF
CARL DUMREICHER

J. FRIMODTS FORLAG · KØBENHAVN
FOR NORGE: CAMMERMEYERS BOGHANDEL · OSLO
MCMXXV

Faa Dage før sin Død overgav Professor *Valdemar Schmidt* mig de sidste Optegnelser om sit lange Liv med det Ønske, at jeg — hvis de skulde trykkes — vilde staa som Udgiver. De var, som ventelig, præget af de to Egenskaber, han i saa høj Grad besad: Stilfærdighed og Beskedenhed. Netop derfor overvandt jeg hans Betænkeligheder og har nu opfyldt hans Ønske.

Carl Dumreicher.

Den Slægt, som jeg stammer fra, er kommen til Danmark fra Norge. Henimod Midten af det XVIII Aarhundrede fattede min Tipoldefader, den norske Kapellan *Henrik Schmidt*, den Plan at forlade sit Fødeland for med sin Familie at tage Bolig i Danmark, hvor det var hans Haab at faa en passende gejstlig Befordring.

Min Tipoldefader *Henrik Schmidt* var født 27. Februar 1709 i Hole Præstegaard i Ringerige, hvor hans Fader, der ogsaa bar Navnet *Henrik Schmidt* og stammede fra Frederikshald, var Sognepræst. Hans Moder hed *Karen Opdal* og var en Datter af Faderens Formand som Præst i Hole, *Henrik Opdal*.

Henrik Schmidt den yngre fik, hvad vi kalde en lærd Opdragelse, blev Student ved Københavns Universitet 1730 og tog 1735 den theologiske Embedseksamen. Aaret efter kaldtes han til Kapellan pro persona i Vardal hos Sognepræ-

sten, Provst *Jens Holmboe*, der efter hans Faders tidlige Død var bleven gift med hans Moder. Min Tipoldefader havde herved faaet en kjærlig og omhyggelig Stedfader, der i enhver Henseende med den største Hjertelighed traadte ham i Faders Sted. Provst *Jens Holmboe* døde i *Vardal* 1744. Hans Stedsøn og Kapellan var nu tjenesteledig og maatte se sig om for at finde et andet Embede. Da dette ikke synes at have været let i hans Fødeland Norge, tog han som sagt den Beslutning at søge gejstlig Befordring i Danmark og blive her Resten af sine Dage. Hans Haab om Ansættelse i den danske Kirke skuffedes ikke, men der hengik ikke mindre end to Aar, inden han af den danske Konge 1746 blev kaldet til residerende Kapellan i den lille By *Nysted* paa *Lolland*, der dengang endnu hørte til *Fyns Stift* og først 1803 udskiltes derfra. Denne Omstændighed har man at takke for, at der er bevaret Optegnelser om min Tipoldefaders Levnet i det af Biskop *Tønnes Bloch* forfattede Haandskrift om Gejstligheden i *Fyns Stift*, som nu opbevares paa *Københavns Universitetsbibliothek*. Biskop *Bloch* undlod nemlig aldrig, naar der til Stiftet kom en ny Gejstlig, straks at henvende sig til ham for at faa Oplysninger om hans tidligere Liv og om hans Slægt. I *Nysted* udbrød faa Aar efter en farlig

smitsom Sygdom. Henrik Schmidt blev angreben og bortreves 8. Marts 1751, neppe 42 Aar gammel, efterladende sig sin Enke, *Elisabeth Kirstine f. Bruun*, og fem smaa Børn. Det lykkedes dog at føre en af Sønnerne, *Jens*, igjennem de lærde Studier, saaledes at han blev theologisk Kandidat 1765, hvorpaa han blev Kapellan pro persona i Egnen ved Holbæk, hvorfra han 1771 af Herskabet paa Stensballegaard blev indstillet til Sognepræst for Vær og Nebel Menigheder. Aaret efter blev han i Østofte paa Lolland ægteviet til *Ida Barbara Hørup*, Datter af Godsforvalter *Hørup* paa Juellinge. Fra 1787 var han tilige Provst i Vør Herred. Da han fratraadte sin Stilling som Provst, nedlagde han i Provstearkivet i Vør Herred en Beskrivelse af Præsteembedet for Vær og Nebel Menigheder fra 1771 til 1799. Den er siden kommen til Stiftsarkivet i Viborg og er bl. a. bleven grundigt undersøgt af den af Jyllands Fortids Studium højst fortjente Lærer i Stensballe, *A. I. Gejlager*, der i 1910 i »Aarbøger udgivne af historisk Samfund for Aarhus Stift« har udgivet et interessant Uddrag af »Provst Jens Schmidts Optegnelser om Væhr og Nebel Sogne 1771—1799«.

Vær Præstegaard ved Horsens, hvor min Oldefader og Bedstefader vare Sognepræster i ikke mindre end 77 Aar, var et uendeligt kjært

Hjem for min Faders Slægt, fra hvilket Sted det var alle Medlemmerne af Slægten en stor Sorg i Foraaret 1849 at maatte skilles, efterat min Farfader *H. C. Schmidt* var død 21. Maj 1848. Jeg var selv Vidne til, hvilket uendeligt dybt og smerteligt Indtryk det gjorde paa min kjære Fader at tage den endelige Afsked med det kjære mangeaarige Hjem, uagtet det var vore kjæreste og mest trofaste Venner, som i Vær afløste vor Slægt, og hos hvem vi altid vare visse paa at finde den hjerteligste Modtagelse og bedste Forstaaelse af vore Følelser.

Min Oldefader fandt Bygningerne meget forfaldne, men tog straks fat paa deres Istandsættelse og Ombygning. Hans Søn og Efterfølger traadte i hans Fodspor, saa der af alle Bygningerne i Vær Præstegaard i min Bedstefaders sidste Tid ikke var nogen tilbage, som ikke stammede enten fra min Bedstefader selv eller fra min Oldefader. Jeg kom som Barn ofte til Vær, og da jeg kjendte alle Bygningerne og deres Bestanddele ud og ind, var jeg meget fortrolig med Tiden for deres Opbyggelse. Den anseligste Del, der indeholdt flere store Værelser med høje Vinduer, dannede den østlige Del af Gaarden, der vendte ud til Haven. Denne Hovedbygning var 1834 opført af min Bedstefader med Grundmur af helbrændte gule Sten. Fløjene vare op-

førte af mindre gode, røde Sten i Begyndelsen af Aarhundredet eller maaske i Slutningen af det 18. Aarhundrede enten af min Bedstefader eller muligvis af min Oldefader. Alle Udhusene vare derimod af Bindingsværk, fortræffeligt Tømmerværk med Murværk imellem af helbrændte Sten, og opførte af min Bedstefader. Alle Bakkerne, saavel Skrænten fra Præstegaarden som Skrænten fra Diget omkring Kirkegaarden, vare godt og smagfuldt beplantede med Skovtræer og tildels med Frugttræer, de sidste i den egentlige Have fra Boligen ned imod Søen. Paa Søen, der tilhørte Stensballegaard, havde Ejeren givet Præsten Tilladelse til uden Afgift at holde Baad samt til Lystfart og Fiskefangst efter Behag. Bakkerne, saavel Øst som Vest for Søen, vare ogsaa blevne beplantede og indeholdt, ligesom Skrænterne nedenfor selve Præstegaarden, smagfulde Spadseregange med talrige behagelige Siddepladser. Øverst oppe var der god Udsigt over til Kysten Syd for Fjorden.

Som min Oldefader var en stor Ven af al Slags Plantning, var han tillige en ikke mindre varm Ven af Husdyr, i Særdeleshed af Heste, en Passion, som gik i Arv til hans Søn, min Bedstefader, der satte stor Pris paa at kunne spænde fire gode sorte Heste for sin Kjørevogn, hvilket ikke fandt synderligt Bifald og Behag

hos hans iøvrigt særdeles gode Venner, Herskabet paa Stensballegaard, der mente, at det at spænde fire Heste for Kjørevognen var et Prærogativ for Adelen.

Den til Vær Præstegaard ved Udskiftningen udlagte Mark var betydelig mindre end de Marker, der ved Fordelingen tillagdes andre Præstegaarde i Omegnen. Jeg har hørt min Bedstefader forklare, hvorledes dette var gaaet til. Udskiftningen foretoges for Vær Sogn af Forvalteren paa Stensballegaard. Han tog ikke selv mod nogen Skjænk eller Gave, men satte sig ikke imod, at den, der ønskede en god og stor Mark, gav Forvalterens Hustru en Silkekjole. Men paa noget saadant vilde Jens Schmidt ikke indlade sig.

I en Aarrække kom Provst Schmidt afvekslende hver anden Søndag til Middag paa en af de to Hovedgaarde, der laa i Sognene, Stensballegaard og Serritslevgaard. Paa Stensballegaard boede fra 1776 Baron *Jens Kragh-Juel-Vind*, der tidligt var bleven Officer i Arméen, hvor han avancerede til Generalmajor. Paa Serritslevgaard boede Major *Fr. L. Chr. Beenfeldt*, der vedblev at bo her til sin Dødsdag 1801.

Efterat Jens Schmidt og Hustru var flyttet ind i Vær Præstegaard, havde de den Glæde 5. Maj 1774 at se født i deres nye Hjem en Søn, der 18. Maj s. A. blev holdt over Daaben. Bar-

net fik Navnene *Henrik Christopher Schmidt*. Han blev siden min Bedstefader, sin Faders Kapellan og Efterfølger som Sognepræst, derefter Amtsprovst og Stænderdeputeret og var en meget virksom og udmærket dygtig Mand.

Da min Bedstefader skulde sendes i lærd Skole, dristede hans Fader sig ikke til at sende ham til den nærliggende Horsens lærde Skole, hvis Anseelse ikke synes at have været saa grundfæstet som tidligere, men derimod til Viborg Kathedralskole, hvorfra han blev dimitteret til Universitetet 1793. Min Oldefader lovede at ville understøtte ham til hans Studier ved Universitetet, men opfordrede ham til selv at bidrage noget til Bestridelse af Omkostningerne ved at paatage sig Undervisning. Efter sin Ankomst til Kjøbenhavn søgte han da straks at skaffe sig nogle Informationer og var saa heldig at faa Anmodning fra en udmærket Haandværker og Næringsdrivende, Smed *Hans Christensen Gamst*, om at komme daglig i hans Hus for at gennemgaa hans Børns Lektier med dem.

Om min Bedstefaders Studietid i Kjøbenhavn have vi ellers ikke mange Oplysninger, men han har sikkert passet sine Studier med største Iver, saaledes at han med megen Tillidsfuldhed kunde indstille sig til theologisk Eksamen 1796. Efter hans Faders Ønske skulde han inden sin Hjem-

rejse til Vær søge Audiens hos Baronesse *Sophie Magdalene Juel-Vind*, f. *von Gram*, Enke efter Baron Jens Kragh-Juel-Vind og Arving til Grevskabet Frijsenborg som Datterdatter af Grev Christian Frijs. Hun boede i Kjøbenhavn og var en stor og fornem Dame. Min Bedstefader henvendte sig til hende, da han ønskede at meddele hende det lykkelige Udfald af sine Studier, og blev meget nedladende og naadigt modtaget med de Ord: »Jeg skal ma foi belønne ham. Her har han to Mark til en Parterrebillet til i Aften i det kongelige Theater. Lev vel!« Tre Aar efter døde Besiddersken af Grevskabet, Grevinde *Desmercières*, hvorpaa Baronesse Juel-Vind blev Grevinde Frijs, hvorved hun kom i Besiddelse af Enkesædet for Grevskabet Boller og den dertil hørende Sognekirke Uth. Her var der i Forbindelse med Kirkerummet et interessant Mindesmærke af nederlandsk Sandsten, en Art Alkovebegravelse, over Holger Rosenkrantz til Boller, der døde 1575, og hans to Hustruer Mette Krognos og Karen Gyldenstjerne. Ved Siden af dette lod Grevinde Frijs opføre et lyst Gravkapel, hvori hun lod hense tte den Marmorsarkofag, hvori hendes afdøde Mand, Baron Jens Juel-Vind var bisat, og ved hvis Side hendes egen Marmorsarkofag blev opstillet, efterat hun 1810 var død paa Boller. Da

min Fader efter Indstilling af Grev Chr. Frijs 1841 blev kaldet til Sognepræst for Tyrsted og Uth Menigheder, kom Uth Kirke med sine mange interessante historiske Mindesmærker til at høre med til de Gjenstande fra Fortiden, som min Fader maatte være kjendt med. Især var det for mig, der fra min tidligste Barndom havde bestræbt mig for at være nøje kjendt med Egnens historiske Mærkværdigheder og deres Betydning, en Sag af stor Vigtighed at have sat mig rigtig ind i alle Indskrifterne i Kirken og i de dertil hørende Billeder. Jeg havde snart efter vor Ankomst til Tyrsted begyndt at vandre over den maleriske Klokkedal for i Uth Kirke at tage nøje Afskrifter og Aftegninger af, hvad der her fandtes, og under et Besøg, som mine Bedsteforældre aflagde os i Tyrsted, foretog vi med dem en Kjøretur til Kirken, hvor jeg med min Bedstefader gennemlæste Gravskriften over Grevinde Frijs, der for et halvthundrede Aar siden havde modtaget ham paa en saa nedladende Maade.

Da min Bedstefader kom tilbage til sit Hjem i Vær, maatte han snart mærke, at hans kjære Faders Kræfter begyndte at tage af, saa han næste Aar søgte om at faa sin Søn beskikket til personnel Kapellan. Og da han stadig blev svagere, tog han 1799 helt sin Afsked, hvorpaa hans

Søn blev beskikket til Sognepræst for Vær og Nebel, og døde 1801. Min Bedstefader, der under sit Ophold i Kjøbenhavn altid havde følt sig saa nær hendraget til Familien Gamst, forlovede sig snart efter med Kaptajn, Smed Hans Christensen Gamsts Datter, *Anna Christiane Gamst*, med hvem han 29. Juni 1801 holdt Bryllup. Hun rejste derpaa med min Bedstefader til Vær Præstegaard, hvor hun 6. Novbr. 1803 blev Moder til min kjære Fader, der i Daaben fik Navnet *Jens Christian Schmidt*. Destoværrer var min Farmoders Helbred meget daarligt, hun var desuden meget sørgmodig, følte sig svag og kraftløs og døde tilsidst 12. Marts 1804 til uendelig Sorg for min Farfader, der nu indstændigt bad sin yngre Søster, *Sophie Magdalene Schmidt*, om snarest muligt at komme til Vær for at tage sig af sin moderløse lille Brodersøn. Hun betænkte sig ikke et Øjeblik, men kom straks og gjorde Dag og Nat alt, hvad der kunde gøres.

Da min faa Maaneder gamle Fader var begyndt at gaa fremad i Helbred, kunde min Bedstefader tænke paa at indrette sit Hjem paa en for ham bedre og behageligere Maade, idet han 10. Okt. 1807 holdt Bryllup med *Adriette Brøndlund*, Datter af Byfoged Chr. Brøndlund i Thisted, og levede med hende i et langt og lykkeligt, men

barnløst Ægteskab. I Egnen om Horsens, bl. a. i Vær, var der omtrent paa samme Tid spansk Indkvartering. Spanierne var meget musikalske. De gik det meste af Dagen rundt i Haverne ved Vær og ved Søens Bred, syngende deres ejendommelige spanske Sange, der ofte havde faaet et Omkvæd, der var dannet under Opholdet i Danmark: »O, Lammevære! O, Lammevære! (O, lad mig være — i Fred)«. Min Bedstefader blev 10. Juli 1812 udnævnt til Amtsprovst for Skanderborg Amt eller for største Delen deraf, og det var vist vanskeligt at finde nogen, der bedre end han egnede sig til dette Hverv, bl. a. til Organisation af Almueskolerne og det stadige Tilsyn med Undervisningen. To Gange om Aaret foretog Amtsprovsterne Rundrejse i alle Pastorater i Amterne. De tog Ophold hos Sognepræsterne, hvor de bleve om Natten, imedens de tilbragte hver Dag i en af Landsbyskolerne, hvor hvert enkelt Barn blev prøvet og Resultatet af Prøven optegnet. Min Bedstefader sørgede for at holde meget nøjagtige Lister. I god Tid i Forvejen blev Præster og Skolelærere underrettede om Tiden for Amtsprovstens Ankomst og om, hvornaar han tænkte at være færdig. Min Bedstefader kom altid nøjagtig til det bebudede Klokkeslet og forlod Stedet til den angivne Tid. Det kan ikke omtvivles, at den nye Organisa-

tion af Almueundervisningen var et Fremskridt, men der hengik ikke lang Tid, før man saa, at der ogsaa var mindre heldige Sider, idet Amtsprovsterne maatte være saa længe borte fra deres Præsteembeder, at de kirkelige Forretninger ikke kunde paalægges Nabopræsterne. Det viste sig snart, at det vilde være hensigtsmæssigere at gjøre Provstierne mindre, saaledes at de nye Provster kun fik et Par Herreder. Min Bedstefader vedblev dog adskillige Aar at administrere et større Distrikt og blev for sine Fortjenester i 1828 udnævnt til R. af Dbg. og i September 1834 til Medlem af Stænderne i Viborg. I Mellemtiden foretog han stundom nogle Rejser, saaledes i 1833 en Rejse til Kjøbenhavn, hvor han havde den Glæde i Gjentofte Kirke at ægtevie sin kjære Søn, Jens Christian Schmidt, der efter Indstilling af Grev Chr. Frijs til Frijsenborg 14. Sept. 1832 var bleven kaldet til Sognepræst for Hammel, Voldby og Søby Menigheder, til hans Forlovede *Anna Marie Cathrine Alvilda Meyer*, Datter af Grosserer *I. D. Meyer*, Direktør for Søkvesthuset, og *Anna Dorothea f. Hornbech*.

I Efteraaret 1841 havde mine Bedsteforældre atter tilbragt en Del Dage hos deres Svoger, Agent og Jernstøber *Henrik Gamst* ved Vester-vold, hvorpaa de begav sig paa Hjemvejen. Da de

havde tilbagelagt de to første Mil af Rejsen hjemad, gjorde Køretøjet et kort Ophold. Min Bedstefader benyttede Lejligheden til at staa ud et Øjeblik, men her blev han overfaldet af et stærkt apoplektisk Anfald, der paa engang berøvede ham hans udmærkede Helbred og i en Haandevending forvandlede den kraftige og virksomme Mand til en svag Olding. Der var ikke andet for end straks at vende tilbage til Kjøbenhavn. Han maatte indsende Ansøgning om Forlængelse af den ham givne Orlov, og ligeledes maatte han helt frasige sig al Provstegjerning, hvorfra han fritoges 1842.

I 1846 fik min Fader som Sognepræst i Tyrsted og Uth Visitats af den nylig ansatte Biskop over Aarhus Stift, Dr. theol. *G. P. Brammer*. Denne traf i Tyrsted sammen med min Bedstefader og fik af ham at vide, at netop om et Aar vilde der kunne holdes Jubilæumsfest for ham 17. Maj, da han 17. Maj 1797 var bleven ordineret til Præst i Aarhus Domkirke. Biskoppen lovede at mindes Dagen og at komme til Vær til selve Højtideligheden. Den bestemte Dag kom Biskoppen til Vær, hvor alt var forberedt til Højtideligheden. Om Formiddagen mødte der i Præstegaarden Deputationer fra Sognene og deres Beboere, som overbragte Lykønskninger i Anledning af Højtidsdagen og forskellige Ga-

ver af Sølvtoj. Kl. 12 holdtes der i Vær Kirke en højtidelig Gudstjeneste, til hvilken der var mødt mange fra Menigheden. Her tog Biskoppen Ordet, idet han til Tekst tog Profeten Haggai's Ord (2, 8): »Mig tilhører Sølvet og mig tilhører Guldet, siger den Herre Zebaoth.« Biskoppen var tillige Overbringer af en venlig Hilsen og en hjertelig Lykønskning fra Christian VIII samt Dannebrogsmændenes Sølvkors, idet han gjorde opmærksom paa, hvor godt det passede til Jubilarens sølvgraa Lokker. Derefter besteg min Fader Kirkens Prædikestol for paa sin gamle Faders Vegne at tolke dennes Tak til Kongen, til Menigheden og til de talrige Venner, der vare komne fra nær og fjern for at deltage i Festen. Til Slutning traadte den konstituerede Provst, *Frederik Høegh-Guldberg*, Sognepræst i Hylke, frem i Kirken for at overbringe Jubilaren Embedsbrødrenes hjerteligste Lykønskning. Efter Gudstjenestens Slutning modtog min Bedstefader Lykønskning af de mange, der vare komne til Vær til Festen den Dag og havde været til Stede under Gudstjenesten. Vejret var heldigvis meget smukt Foraarsvejr. Til Middagsmaaltidet var der indbudt saa mange Gæster, som det havde været muligt at skaffe Plads til ved Spisebordene, der vare dækkede i forskellige Værelser. Saavel min lille Søster som

jeg havde faaet Plads ved Bordet. Jeg var dengang Discipel i Horsens lærde Skole, men havde faaet fri fra Skolen paa Højtidsdagen.

De første Aartier af det 19. Aarhundrede havde ikke været særligt frugtbare eller indbringende for Landmanden, men der var dog en stadig Fremgang at spore. Særligt maa Aaret 1847 nævnes som et sjældent frugtbart Aar for Landmanden. Dertil kom, at Kornpriserne stege saa højt som ingensinde før. Alle Besiddere af Agerland i Danmark, saavel Godsejere som Bønder, tjente store Penge, mange Sølvdalere, som de dels gjemte paa Kistebunden, dels begyndte at betro til Sparekasserne. Saa kom det mærkelige Aar 1848, der ogsaa fik Betydning for os. Min Bedstefader blev svagere og svagere, men interesserede sig dog stadigt for alle Begivenheder, skjønt Kræfterne toge kjendeligt af. Min Fader besøgte ham bl. a. paa hans Jubilæumsdag 17. Maj 1848. Min Bedstefader var da sengeliggende og sagde til Fader: »Idag er en vigtig Dag for mig. Jeg beder vor kjære Gud modtage min bedste Tak.« Faa Dage efter, den 21. Maj, døde han blidt og roligt. Min Bedstemoder Adriette f. Brøndlund flyttede det paafølgende Foraar til Horsens, hvor hun blev boende til sin Død i Sommeren 1860. Mine Forældre saa hende jevnligt, og jeg var fire Aar i hendes Hus,

imedens jeg gik i Horsens Skole i Aarene 1850—1854.

Inden jeg gaar videre, maa jeg nu dvæle lidt ved min anden Oldefader paa min Faders Side, Smed *Hans Christensen Gamst*, Kaptain i Kjøbenhavns Borgervæbning, en sjælden dygtig og virksom Haandværker og Industridrivende. Han var kommet til Kjøbenhavn fra den lille Landsby Gamst ved Kolding og havde antaget Familienavnet Gamst. Da han følte sig i Besiddelse af Begavelse og Kraft til at udføre vanskeligt Smedearbejde, som der aldrig vilde blive Tale om i den lille Landsby, bestemte han sig til at rejse til Kjøbenhavn. Her tog han Borgerskab som Grovsmed. Hvor H. Chr. Gamst efter sin Ankomst havde sit første Værksted, ved man ikke. Afd. Prof. Camillus Nyrop formodede, at Gamsts første Værksted fandtes paa Vandkunsten. Derfra er Etablissementet da flyttet til Vestervold, hvor det i lang Tid fandtes i de gamle Numre 216 og 217. Her var bl. a. den Fordel, at der endnu længe fandtes ubebyggede Grunde, som en Tid lang anvendtes til Blomsterhave, men efterhaanden veg Pladsen for nye Bygninger, som hørte Etablissementet til. I mange Aar boede Familien Gamst her, men omtrent 1854 købte Agent Gamst en nærliggende Ejendom Nr. 210.

Kaptajn H. Chr. Gamst fik, efter 1775 at være

bleven gift med Enken efter en dygtig Næringsdrivende *Marthe Marie f. Storck*, med hende flere Børn, først en Datter *Anna Christiane* (f. 15. Juni 1779) og dernæst en eneste Søn, der blev opkaldt efter Fabrikmester for Statens Orlogsværft, *Henrik Gerner*. Denne havde nemlig været en varm Beundrer af Gamsts Smedearbejde og havde derfor bestilt forskellige Sager til Orlogsværftet. Dette vakte Kleinsmedelaugets Fortørnelse, da de Gjenstande, Gerner havde bestilt hos Gamst, efter Laugets Paastand ikke var Grovsmed- men Kleinsmedearbejde, men Gerner lod sig ikke paavirke. Det var ham om at gjøre at faa godt Arbejde, og det vidste han, at han kunde faa hos Gamst.

Gamst blev ikke gammel, han døde 1803 i sit 66. Aar, snart efter at hans Datter var bleven gift med min Bedstefader. Min Faders Morbroder, den efter Henrik Gerner opkaldte *Henrik Gamst*, blev vel opdraget og uddannet til at indtræde i sin afdøde Faders Sted. Da han besad en sjælden Dygtighed, lykkedes det ham snart at komme saa vidt, at han kunde overtage Ledelsen, og Etablissementet gik i hans Tid stadig stærkt fremad. Inden jeg forlader min Oldefader, maa jeg endnu omtale, at der paa Kjøbenhavns Arsenal i Tøjhusgade findes en Bagladekanon, der 1769 er smeddet af ham. Denne Kanon var

1867 af Komiteen for Danmarks Deltagelse i Verdensudstillingen i Paris tillige med en primitiv Jernkanon, fundet ved Anholt, sendt til Udstillingen, hvor de udstilledes i den retrospektive Del, der førte Benævnelsen »Historie du Travail«.

Gamsts eneste Søn *Henrik Gamst* blev som omtalt en meget dygtig og anset Mand, der stadigt arbejdede Etablissementet fremad og fik en tro Medarbejder i sin Søstersøn *Hans Christian Lund*, der blev hans Associé og Efterfølger. Men de maatte desuden se sig om efter dygtige Folk, som kunde optages i Forretningen og føre den videre. Man optog saaledes Mekanikeren *P. J. Winstrup* og Polyteknikeren *Victor Gamel*, som siden blev den ledende Chef, da de to oprindelige Ejere, Gamst og H. C. Lund, trak sig ud af Forretningen for at tage Ophold paa Landet. Dette skete 1854, da Gamst af Oliemøller *F. V. Schytte* fra Horsens købte Hovedgaarden Vedbygaard ved Ruds Vedby. Efter et tidligere Tilbud til mine Forældre skulde jeg, ligesom min Fader i sin Tid, have haft frit Ophold hos Familien Gamst, naar jeg 1854 kom til Universitetet. Men da de samme Aar forlod Kjøbenhavn, havde Gamst anmodet min Fader om at sørge for mit Ophold paa anden Maade, hvorimod han vilde overtage hele Bekostningen.

Efterat Gamst var fratraadt, optoges han af

Anbringelsen af de oprindeligt ved Værket tjente Summer. Iblandt de Papirer, han købte, var til et vist Tidspunkt Aktier i Nationalbanken i København, der lød paa 100 Rdlr., men som dengang kun kostede 30 Rdlr. Gamst siges at have solgt sine Bankaktier, da de stod i 180 Rdlr., og tjente saaledes en stor Formue alene paa dette Papir.

Da Gamst havde købt det i alle Henseender højst forfaldne Herresæde Vedbygaard, begyndte han straks at restaurere det, saa Vedbygaard efterhaanden blev omskabt til et yndigt, hensigtsmæssigt og behageligt Opholdssted. Nybygninger udførtes allevegne, Kirkerne grundforbedredes og Skovene blev udmærket behandlede i alle Henseender, takket være H. C. Lunds gamle Kjærlighed til Træer, Skove og Plantninger. I Løbet af de følgende Aar begyndte Gamsts Helbred efterhaanden at blive svagere, og paa sin Fødselsdag, 3. Septbr. 1861, døde han paa Vedbygaard.

Jeg var dengang lige hjemkommen fra min første Studierejse til Østerlandene og befandt mig paa et Studieophold i Dresden, hvor mine Forældre havde sat mig Stævne. Under vort Ophold fik vi Brev om, at Gamst var død, men min Fader kom i god Tid til Vedby og holdt her en Mindetale over sin kjære Morbroder.

Inden han forlod Vedby, blev Gamsts Testamente aabnet og meddelt Slægt og Venner. Vedbygaard tilligemed den store Privatformue tilfaldt hans Søstersøn og Kompagnon, *Hans Christian Lund*. Min Fader fik 40,000 Rdlr. og bl. a. Gamsts Fætter, Pastor *Fr. Storck* i Skibby 20,000 Rdlr. *H. C. Lund* og efter hans Død hans Enke *Pauline Lund* f. *Friis* traadte fuldstændigt i deres afdøde Onkels Fodspor, fortsatte alle Byggerier og førte et meget gjæstfrit Hus. Jeg, der fra 1883 som Docent holdt Forelæsninger ved Universitetet i Kjøbenhavn, kom jevnlige paa smaa Besøg, og min ældste Søstersøn, *Osvald Muller*, som i en ung Alder blev Professor ved Universitetet i Bombay, besøgte under sin Skoletid i England i sine Sommerferier hvert Aar Vedbygaard. Endnu imedens *Lund* levede, blev han og hans Hustru saa kraftigt bearbejdede af Pastor *Fr. Storcks* Enke, at de besluttede sig til at indsætte hendes eneste Datter, *Charlotte Storck*, til deres Universalarving. *Pauline Lund* døde 1892, hvorpaa Vedbygaard gik over til den senere Biskop og fhv. Prof. theol. *Peder Madsen* og hans Hustru *Charlotte* f. *Storck*. Efter hans Død i 1911 blev Vedbygaard en velgjørende Institution, saa den af *Gamst* samlede Formue har faaet en god og heldig Anvendelse, der vil blive til Velsignelse i lange Tider.

Den Sum, som blev testamenteret til min Fader, var paa Grund af min Faders yderst beskedne Fordringer stor nok, og det var ham uendelig kjært at kunne skaffe mig Midler til at foretage videnskabelige Studier og Studierejser. Af de ret betydelige Midler, som Fru Pauline Lund disponerede over, imedens hun levede, fik jeg, ligesom min Søster, testamenteret en Sum paa 50,000 Kr., som blev udbetalt mig efter hendes Død, og som jeg anvendte til Anskaffelse af Illustrationer til mine ægyptologiske Værker og til disses Trykning, hvad der slugte hele den mig givne Kapital, saa Mangel paa Pengemidler har hindret mig i at faa mine Beskrivelser af de ægyptiske Sarkofager udgivne i et Verdenssprog.

Jeg kommer nu til min kjære Faders Liv og Levnet. Han opnaaede en høj Alder, og jeg havde den sjeldne Lykke igjennem en stor Del af hans lange Levetid ikke at være saa langt borte fra ham. Vi var altid begge meget tilfredse ved at være sammen. Vi elskede begge vore Studier og bekymrede os ikke meget om, hvad man kalder Fornøjelser. En Tur i den friske Luft, især i smukke Omgivelser, var os altid en Glæde, men Maadehold var os begge en Nødvendighed.

Som ovenfor omtalt fristede han som lille

Barn den tunge Skæbne at miste sin kjære Moder. Men takket være hans yngste Fasters fortræffelige Pleje var han begyndt at trives, og hans kjærlige Stedmoder, Adriette f. Brøndlund, gjorde alt, hvad hun formaaede.

Da min Fader 1821 var bleven Student fra Horsens Skole, modtoges han med megen Venlighed og Gjæstfrihed i sin Morbroder Henrik Gamsts Hjem. Men uagtet han deltog en Del i Selskabeligheden i Hovedstaden, forsømte han aldeles ikke sine Universitetsstudier, men drev dem stadigt med den største Iver og Flid og underkastede sig 1825 den theologiske Embeds-eksamen med Karakteren *Laudabilis et quidem egregie*. Hans gode Ven og Velynder, Professor og Rektor *Ole Worm* i Horsens, sendte ham straks sin hjertelige Lykønskning og med det samme et Tilbud om at overtage Posten som Adjunkt og Lærer i Latin ved Horsens lærde Skole. Han blev siden ogsaa Skolens Kasserer.

Min Fader tilbragte nu en Række Aar i Horsens. I Sommerferien 1826 rejste han til Kjøbenhavn, hvor han besøgte flere gode Venner, deriblandt Grosserer I. D. Meyer, med hvis næstældste Datter, Anna Cathrine Alvilda, han i den Sommer forlovede sig, og i 1830 erholdt han Orlov til en Udenlandsrejse til Tyskland og Sveits. Efter Hjemkomsten fandt min Fader For-

holdene meget forskellige fra før. Prof. Worm var død og bleven afløst af den sjældne Kjender af klassisk Litteratur og Sprog, Professor N. V. Dorph. Men Dorph havde kun liden Interesse for den egentlige Skolegjerning. Om Disciplene skaffede sig den rette Forstaaelse af de klassiske Folks Liv, deres Sprog og Litteratur, eller ikke, var ham vist i Grunden en helt ligegyldig Sag. Hans Interesse laa paa et helt andet Omraade. Sceniske Fremstillinger havde hans højeste Interesse. Alle berømte sceniske Kunstnere, der kom til Danmark, maatte han nødvendigvis selv se og stifte personligt Bekjendtskab med. Min Fader skulde snart faa et Eksempel paa Dorphs Optræden ved slige Lejligheder. En Dag kom Rektoren til ham og spurgte, hvorledes det stod sig med Beholdningen i Kassen, og om der kunde være Tale om, at Rektor forud kunde faa sin Maanedes Gage udbetalt. Fader saa øjeblikkelig efter i sin Kasse og meddelte Dorph, at det var muligt, men det vilde næsten helt tømme Kassen. Han kom imidlertid til Dorph med Pengene, som denne blev meget glad ved og gav Kvittering for. Da Fader havde en Sag, Skolen angaaende, om hvilken han gjerne vilde høre Rektors Mening, sagde han, at han ønskede en Samtale med Rektor, men denne bad ham have ham undskyldt, han havde ikke Tid i

Øjeblikket. Han bad ham derimod gaa indenfor hos Fru Dorph. Der hengik nu ikke ret mange Minutter, før en Vogn kørte forbi Værelset, hvori Fru Dorph og min Fader sad. »Det var jo Dorph, der sad i den Vogn,« sagde min Fader. »Hvor skal han hen?« »Han skal til Kjøbenhavn. Der er kommet en berømt Kunstner, som han maa se og høre. Derfor er han rejst straks.« En Timestid efter traf et Par af min Faders Medlærere ham og faldt over ham med Ordene: »Vi har en Høne at plukke med Dig. Dorph har tilladt sig at rejse bort uden at have nogen Tilæladelse dertil. Det er Din Skyld. Du har selv givet ham Rejsepenge.«

I Aaret 1830, i hvilket min Fader foretog sin store Udenlandsrejse, havde min Moder haft det beklagelsesværdige Uheld at faa en fremstaaende Jernkrampe fra et itubrukket Koffertlaag ind under den ene Knæskal, hvilket hindrede hende i at støtte paa Benet som tidligere. Om hun end af og til kom saa vidt, at hun kunde gaa med en Stok, maatte hun i Regelen benytte Krykker til at bevæge sig i Værelserne i Huset.

Da min Fader under de forandrede Forhold i Horsens Skole ikke længere følte sig saa tilfreds her som tidligere, begyndte han at se sig om efter gejstlig Befordring og blev 1832 kaldet

til Sognepræst for Hammel, Voldby og Søby Menigheder i Gjern Herred i Aarhus Stift. Han maatte nu se sig om efter at faa anskaffet Indbo af al Slags foruden Husdyr og Avlsredskaber. Fremfor alt maatte han skaffe sig en Husbestyrerinde, som kunde tage sig af den ikke lille Husholdning. Min tilkommende Moder var nemlig aldeles ikke i Stand til at tage sig af det praktiske Husvæsen. Dertil havde hun ikke Kræfter. Hun maatte have en virksom og utrættelig Stedfortræder i Huset; og det var min Fader heldigvis i Stand til at skaffe hende. I de Aar, min Fader havde tilbragt som Adjunkt i Horsens, havde han haft Bolig hos sin Stedmoders Moder, Fru J. Brøndlund, der i Kost og Logis havde flere Skoledisciple. Hun maatte derfor have en Husbestyrerinde, og dertil havde hun faaet *Anna Regina Belofsky*, Datter af en polsk Glarmester i Horsens, som efter Polens Deling var bleven Undersaat af Kongen af Preussen, som holdt Jagt paa velvoksne unge Mennesker, som han tog til Soldater. Belofsky blev efterstræbt af de preussiske Hværvere, men han var saa heldig at slippe bort og ind i Danmark, hvor han i Horsens nedsatte sig som Glarmester. Da Fru Brøndlund var død 1832, var Regina Belofsky tjenestledig, hvorfor min Fader, der kjendte hendes Duelighed og Elskværdighed, fik hendes Sam-

tykke til, at hun sluttede sig til os som Husbestyrerinde og drog med os til Hammel Præstegaard. Da min Fader 1833 efter Brylluppet 4. Sept. i Gjentofte Kirke kom med min tilkommende Moder til Hammel, havde Regina Belofsky med den største Iver og Omhyggelighed af den gamle Præstebolig i Hammel skabt en Lejlighed, i hvilken min Moder fandt sig godt til Rette. Ligesom Regina Belofsky paa alle mulige Maader tog sig af min svage Moder, blev hun som en anden Moder for mig og min Søster *Anna*, saa længe hun levede. Vi sov i samme Værelse som hun. Efterat jeg 1846 var kommet bort fra Hjemmet og blevet sat i Logi og Kost i Horsens, var det som en Festdag for mig, naar jeg Lørdag og Søndag Nat kunde sove i Værelse med min kjære lille Søster og med vor kjære gode Regina. Da hun i Efteraaret 1853 fik en Art apoplektisk Anfald, der snart gjorde Ende paa hendes Liv, vare mine Forældre og vi to Børn utrøstelige i vor Sorg over vor uerstattelige Veninde.

Af de mange Venner og Bekjendte, som under mine Forældres ni Aars Ophold i Hammel kom dem venligt imøde, maa fremfor alle nævnes Sognedegnen *Niels Peter Schøler*, der havde været bosat i Hammel i ikke mindre end 35 Aar, da min Fader kom til Byen som Sognepræst.

Schøler, hvis Arbejder og Virksomhed tilhører Nørrejylland, men har spillet en ikke ringe Rolle i det danske Landbrugs Historie, var Sønderjyde. Allerede i en tidlig Alder vakte han Opmærksomhed ved sin Begavelse, kom til København og fik en Stilling i det Holstenske Kancelli, hvorfra han kom ind paa Blaagaards Seminarium. Herfra blev han dimitteret 1797 med Karakteren Meget duelig og blev samme Aar kaldet til Sognedegn for de tre Sogne, der hørte til Præstekaldet i Hammel, hvor han forblev i 54 Aar.

Indtægterne i Hammel vare kun meget smaa, men Schøler ansaa det alligevel for en Pligt for sig at oplyse Befolkningen i Hammel og Omegn om, hvorledes den forhaabentlig kunde faa Bugt med den Ødelæggelse, som Rugafgrøden næsten hvert Aar siden hans Ankomst hjemstøttes af. Hammel og Omegn var dog ikke den eneste Egn af Danmark, hvor Rug og Hvedeavlens ødelægtes af Rust, ogsaa andetsteds havde man bemærket, at der nær de af Rust ødelagte Kornaks fandtes Hegn eller Hække med blomstrende Berberisbuske, fra hvis Bær der spredtes et brunt Støv, som kunde tænkes at være Skyld i eller at staa i Forbindelse med den ødelæggende Kornrust. Schøler maa siges at have været utrættelig for om muligt at komme paa Spor efter den

hidtil ukjendte Kilde til Kornrusten paa Rugen. Han gjorde selv Forsøgene. Paa den lille til Hammel hørende Skolelod havde han i en Del af den saaet et lille Stykke Rug, og i umiddelbar Nærhed heraf plantede han 1806 nogle Berberisbuske. En Dag, da Schøler opdagede, at en af hans Berberisbuskes Blade vare stærkt befængte paa Undersiden af Rustpletter, tog han dem om Morgen, vel indpakkede i en Æske, med ud i sin Mark, hvor han anvendte dem til Indgnidning af Rugstraa i hans egen Mark, som dengang vare helt fri for Rust. Men efter Indgnidningen var Berberisrusten aabenbart kommet i Berøring med Rugstraaene. Virkningen viste sig allerede fem Dage derefter. De indgnedne Rugstraa begyndte at lide af Rust, der de følgende Dage udviklede sig mere og mere. Det var altsaa tydeligt paavist, at Berberisstøv fra befængte Berberisblade var i Stand til at overføre Berberissens Rust til Rug og andre Græsarter, hvor den omdannedes til Kornrust, hvis Oprindelse saaledes ikke længer var saa gaadefuld som tidligere.

Schøler vedblev dog fremdeles at holde Øje med alle Rugmarker og med alle Rustangreb paa Rugen paa Hammel Mark og i Omegnen, idet han tillige agtede nøje paa, om der var Berberisbuske i Nærheden. Det viste sig, at der ikke var saa faa Berberisbuske paa Frijsenborg og Omegn.

Den elskværdige Læge *J. Chr. Bredenfeldt*, der levede paa Frijsenborg i de sidste Aartier af det 18. Aarhundrede, havde meget interesseret sig for Beplantning af Haver og ikke mindst for Udbredelsen af Berberissen. Den var Lægeplante og Nytteplante. Saften fra Bærrene kunde træde i Stedet for Citronsyre og anvendes i Huset, og dens mange Torne gjorde den ogsaa til en god Hegnsplante, hvorfor mange Landmænd gjerne plantede den smukke Busk paa deres Gærder. Flere Oplysninger og Iagttagelser kom til i 1813. En Gaardbruger i Hammel fik i dette Aar Rust paa sit Fold Rug, der laa langt fra alle Hegn, men lige nedenfor en Del af Frijsenborg Have, i hvilken adskillige Berberisser stod i fuldt Flor. Sammenholdt med Iagttagelserne fra 1806 vare Erfaringerne fra 1813 afgjørende. Schøler var nu sikker paa, at det var Berberissens brune Støv, der indkvarterede sig paa Rugens Blade, her blev gjæstmildt modtaget, udviklede sig til Kornrust og følgelig ødelagde Rugen aldeles. Han samlede nu de Kjendsgjeringer, som han havde lagt Mærke til, i et lille Skrift, som han selv bekostede trykt i Aarhus 1813 med den ligefremme Titel: »Berberissernes skadelige Indflydelse især paa Rugen.« Dermed begyndte den saakaldte Berberisfejde, som varede indtil 1839.

Samme Aar (1847) som min Farfader fejrede sit Halvhundredeaars Præstejubilæum i Vær, holdt Schøler sin Halvhundredeaars Højtid som Degn og Skolelærer og hylledes varmt af Beboerne af de tre Sogne, der ved en Deputation overbragte ham et Sølvbæger. Fire Aar til vedblev han at synge med Kraft og Styrke. Endnu Paaskedag 1851 var der ingen Svækkelse at spore, men næste Dag blev han angrebet af en Lungebetændelse, som lagde ham i Graven den 30. April.

Da Schøler døde, havde han haft den store Glæde at afslutte sin Kamp mod Kornrusten med en fuldstændig Sejr. Der hengik dog mere end halvhundrede Aar, inden det ved Lov af 27. Marts 1903 i Danmark blev forbudt at dyrke *Berberis vulgaris* udenfor Botanisk Have.

Jeg kommer nu til mine Forældres Flytning fra Hammel til den Egn, der skulde blive deres Hjem i 45 Aar, og hvor ogsaa min Farfader og Oldefader havde haft deres Hjem — Egnen ved Horsens. Til den lange Rejse fra Hammel til Tyrsted havde min Fader faaet anskaffet en ny Vogn, der kunde anvendes saavel lukket som nedslaaet. Vejene fra Hammel til Skanderborg vare ikke gode, men vi havde fire Heste for og naaede godt Skanderborg og videre ad den nye Landevej, der paa en Dæmning var ført tvers

over Skanderborg Sø til Hylke og Tebstrup. Min Fader havde sørget for, at der ved Begyndelsen af det vanskelige Stykke Vej stod to stærke Karle, som støttede Vognen, hver paa sin Side. Vær Præstegaard naaede vi godt, modtoges her af mine Bedsteforældre og forblev hos dem i henved 14 Dage. Da min Moder tilsidst kom den korte Tur fra Vær, fandt hun som sagt den gamle Bolig i Tyrsted indrettet til hendes Bequemmelighed, saa godt som det nogenlunde var muligt, af vor kjære Husbestyrerinde Regina Belofsky.

Hvad der efter Ankomsten til Tyrsted fremfor alt optog mine Forældres Opmærksomhed, var Forberedelserne til Opførelsen af et nyt Stuehus, da det gamle var i høj Grad fugtigt og hjemsøgt af Ødesvamp. Men hvad det kneb med, var Pengene. Min Fader besad ikke den allermindste Privatformue. Hans væsentligste Hjælp skulde bestaa i et Laan fra Stiftsøvrigheden, men da Embedet ikke var stort, blev Laanesummen kun sat til 1800 Rdlr. Da han modtog Laanet, var allerede det første Afdrag, 54 Rdlr., trukket fra. Foruden de 1746 Rdlr. Laan i Embedet fik han 500 Rdlr. til Laans hos Grevinde Frijs, og en lignende Sum fik han under et Besøg i Kjøbenhavn 1842 min Onkel H. Gamst til at laane sig. Men det var langt fra nok. Alene

til at opføre Stuehuset behøvedes der for over 500 Rdlr. Kalk. Da fik han et Raad, som hjalp ham over Vanskeligheden, men som var en yderst farlig Udvej. Grev Frijs' Avlsforvalter paa Boller, Kammerraad *Ladehoff*, anbefalede ham i Stedet for Kalk at anvende Bankerot: Vand og Grus, rørt sammen og øst op til Udbredelse paa de anbragte Mursten. Men Bankerotten danner kun et meget daarligt Bindemiddel imod Kalk og hindrer heller ikke den udefra kommende Fugtighed i at trænge ind. Min Fader begik her den store Fejl at tage den helt ulovlige Bestemmelse at bygge Huset i Bankerot uden at underrette sine Foresatte om, hvad han havde i Sinde. Naar det blev almindelig kjendt, at Bankerot var benyttet, var der al Udsigt til, at min Fader vilde have faaet Ordre til at rive de opførte Mure af Huset helt ned igjen. Heldigvis sparede min Faders Venner ingen Ulejlighed for, at Bygningen kunde faa Lov at staa i sin uheldige, for ikke at sige ulovlige Skikkelse. Medens mine Forældre vidste god — alt for god — Besked med denne Mangel, havde de derimod ikke den fjerneste Forestilling om, at den Bygning, som var opført i Tyrsted efter en fra en Arkitekt i Kjøbenhavn modtaget Tegning, var ikke lidet mindre end de havde tænkt sig. De havde nemlig efter Sædvane udtrykt sig

ved at angive Længden af Værelserne i Fag paa $2\frac{1}{2}$ Alen efter hvad man plejede i Jylland. I Kjøbenhavn var derimod de længste Fag $2\frac{1}{4}$ Alen. Værelsernes virkelige Størrelse kom først for en Dag, da vi flyttede Møblerne ind og saa, at der ikke var Plads nok i Værelserne.

Til Tyrsted Præstegaard hørte der i min Faders Tid en god Mark, som han dristede sig til at prøve paa at faa til at bidrage saa meget som muligt til Betalingen af Udgifterne ved Opførelsen af Stuehuset. Det var i de Aar blevet ret almindeligt, at den, der havde en Mark af Størrelse som en sædvanlig Bondegaard, besaaede den til Vintersæd bestemte Mark med Raps. Naar Rapsen lykkedes, var det unægtelig en god Fortjeneste. Min Fader fik saaledes 1842 saa meget Raps høstet, at han kunde sælge for 423 Rdlr. 1843 mislykkedes Rapsen imidlertid saa godt som helt, saa man kun fik solgt for 72 Rdlr.

I Aaret 1844 kom Horsens Egnen til at spille en betydelig Rolle, da der her afholdtes en stor militær Manøvre, i hvilken Kong *Christian VIII* selv tog Del. Under Øvelserne havde Grev Frijs stillet sin Hovedgaard Boller til Majestæternes Raadighed. Det var i September, at de kongelige Herskaber kom til Boller. Allerede en Uge tidligere kom Tjenerskabet for at sætte Alt i rigtig

Stand. Der kom først adskillige Spise- og Drikkevarer, saaledes flere Havskildpadder fra Vestindien, hver i sit Kar. Vi spadserede en Aften ned til Boller for at se de mærkelige Dyr, hvis Læber var saa kraftfulde, at de kunde bide en Bordkniv tværs over, hvilket vi saa et Eksempel paa. I Egnen om Tyrsted var der ingen militær Indkvartering. Derimod fik vi to af Kongens Adjudanter i Kvarter.

Den Dag, Majestæterne kom kjørende til Boller fra Slottet Gram i Nordslesvig, var Befolkningen i Omegnen strømmet sammen og havde taget Opstilling ved Grøftekanterne. Kongen havde bestemt at tilbringe sin Fødselsdag 18. Sept. 1844 paa Boller og at højtidelig holde Dagen ved et større Middagselskab. Den reglementerede Spisestue havde kun Pladser til selve Kongefamilien med Adjudanter og Hofdamer og de Hoffet nærmest staaende Personer. Men der var skaffet rigelig Plads til en ikke ringe Mængde Middagsfremmede fra Omegnen i Herregaardens Have nær Borggaarden, hvor der dengang stod et gammelt Lindetræ, hvis mange vandret udbredte og paa Stolper hvilende Grene strakte sig ud i alle Retninger. Under dem var der udspændt Tøj, saaledes at Gjæsterne sad ligesaa godt som i en Stue. Kongen kjørte hver Dag til Pladsen, hvor Manøvren holdtes.

Dronningen kjørte Ture i Omegnen. Hun havde saaledes hørt, at der i Byen Sejt fandtes en Kilde med rigtig godt Vand, hvilket der ikke syntes at have været paa Boller. Ved Siden af Kilden i Sejt laa et lille Hus, udenfor hvilket Dronningen holdt og sendte Bud efter Konen. Da hun var kommen, sagde Dronningen til hende: »Det maa være en stor Ting for Dem lige ved Deres Hus at have saa godt Vand!« Herpaa fik Dronningen det Svar: »A ha' aalle smagt 'et. A maatt' vær' møj fatte, nær A skuld' drik' Vand!«

1846 var bestemt til min Optagelse i Horsens Skole. Jeg kom nu bort fra mit kjære Hjem og til Horsens som Discipel i første Klasse, hvor jeg ikke mange Dage efter begyndte Eksamen, som jeg slap meget heldig fra. Ogsaa 1847 gik det mig godt i Skolen. Jeg var stadig No. 1 i Klassen og havde til Hovedeksamen den Ære og Glæde at opnaa et langt højere Antal Points end alle andre Disciple i Skolen. Rektor, dengang *Frode Høegh Nissen*, forærede mig et latinsk Leksikon og indstillede mig til fri Undervisning, hvilken jeg ogsaa fik i hele min øvrige Skoletid. 17. Juli 1847 hentede mine Forældre mig i mit Logis i Horsens for at tage mig med til min Bedstefaders store Højtid i Vær.

Fra 1848 mindes jeg de mærkelige Rygter

om, at Oprørerne havde organiseret bevæbnede Bander, som de havde sendt ind i de Egne, hvor der kun boede Danske, med Paalæg om at afbrænde alle Boliger. Begyndelsen havde den provisoriske Regjering gjort ved at give Rendsborg Tugthusslaver fri. En Dag blev der indbudt til et Folkemøde ved Konstantia Kro imellem Remmerslund og Hedensted. Blandt Talerne fandtes Møller Høst fra Røde Mølle, der lige frem udtalte: »Der er Forrædere her i vor Egn, bl. a. Baron Brockdorff paa Tirsbæk og Proprietær Lorenzen paa Fønixsborg.« Til den sidste havde jeg intet Kjendskab. Han har vistnok været en Holstener og har vel nok haft tyske Sympathier. Efterat Høst saa aabenlyst havde erklæret ham for Forræder, ansaa Brockdorff det for det raadeligste med sin Familie at rejse til Holsten, hvor hans ældre Broder havde et stort Gods, og omvendt havde Høst fjernet sig fra Jylland under den tyske Okkupation, da Brockdorff mentes at have Brødre i den tyske Armée. Den Dag, da min Fader tog til Konstantia til Mødet, ventede man i Horsens og Omegn Angrebet af Rendsborg Fæstningsslaver. Det var jo Opspind, men Befolkningen havde ikke ligget paa den lade Side. Ved den sydlige Indgang til Horsens havde Horsens Borgere paa hver Side af Landevejen ad Vejle til opført et

Brystværn, bag hvilket Skytter kunde staa i Ro. De tolv Kanoner, hvormed man i Horsens salu-terede ved Skipperbal, holdtes i Beredskab paa Landevejen. I alt mødte der ved Ons en god Mil Syd for Horsens 4000 Mand. Da kom Dili-gencen kjørende med flere Rejsende fra Kol-ding. Man havde paa hele denne Strækning ikke opdaget det allermindste usædvanlige. Ingen Sla-ver! Ingen Fjender! Man kunde rolig gaa hjem, hver til sit.

Som ovenfor omtalt, døde min Farfader H. C. Schmidt i Vær 21. Maj 1848 efter at have været Præst i Vær i over 51 Aar. Ifølge et Løfte til Oberst *Guldberg* i Aarhus vilde Herskabet paa Stensballegaard indstille hans Søn, Provst *Frederik Høegh-Guldberg* i Hylke, til Embedet i Vær. Det skete ogsaa. Han blev kaldet 26. Juni 1848 og blev der til sin Dødsdag 1902. Min Bed-stemoder blev i Naadensaaret boende i Vær, indtil der i April 1849 blev holdt Auktion, hvor-paa hun flyttede til Horsens. Efter Sommerfe-rien 1850 kom jeg i Logis og Kost hos min Bed-stemoder og boede hos hende i Resten af den Tid, jeg gik i Horsens Latinskole.

1854 blev jeg Student og kom i Kjøbenhavn til at bo hos min Morbroder, Kaptain og Kon-torchef under Magistraten *Alfred Meyer*, der netop i 1854 var flyttet hen i Fiolstræde No. 180

(siden 36), hvor jeg fik to møblerede Værelser paa 3. Sal. Jeg tog nu med Iver fat saavel paa mine filosofiske som mine theologiske Forelæsninger, men deltog dog 1856 i det skandinaviske Studentermøde i Uppsala.

Jeg kastede mig nu med større Flid og Udholdenhed end tidligere over mine theologiske Studier. Men jeg benyttede stadig Lejligheden til at se mig lidt om i andre Videnskaber. Jeg havde saaledes den Glæde at følge Inspektør *J. J. A. Worsaaes* Forelæsninger paa Universitetet over Danmarks forhistoriske Tider og Prof. *N. L. Høyens* kunsthistoriske Forelæsninger paa Charlottenborg. Imedens de andre Professorer indskrænkede sig til en Forelæsningstid paa en Time, blev Høyen gjerne ved, ofte en god halv Time længere. I Foraaret 1859 meldte jeg mig til theologisk Eksamen og var oppe til skriftlig Prøve. Der var imidlertid sket en Forandring med de eksaminerende Professorer. Prof. *Clausen* var bleven syg, og Prof. *Fred. Hammerich* havde faaet Kirkehistorie efter Prof. *Johan Hagens* Død. Jeg blev følgelig ikke eksamineret af de Professorer, med hvem jeg var godt kjendt, og som jeg satte saa stor Pris paa. Der var saaledes ingen Udsigt til, at jeg vilde faa mere end *Laudabilis*. Min Ven *Henrik Scharling* fik derimod til Hovedkarakter *Laudabilis et quidem egregie*.

Efterat jeg havde fuldendt min Eksamen ved Universitetet, forlod jeg det Hjem, jeg i fem Aar havde haft i Fiolstræde. Der var dengang en Plads ledig paa Borchs Collegium. Det passede mig egentlig ikke at blive lang Tid i Kjøbenhavn. Ved vort Universitet kunde jeg slet ikke faa nogen Undervisning i den Videnskab, jeg agtede at lægge mig efter. Denne Videnskab var Ægyptologien, grundet af *Champollion le Jeune* 1822, vistnok afbrudt i sin rivende Udvikling ved hans tidlige Død 1832, men i alt Fald fra Midten af Aarhundredet paa ny grundet og ført videre i Paris af Champollions Landsmand, Vicomte *Emmanuel Rougé*. Hos ham kunde jeg faa god Undervisning ved Collège de France, men jeg kunde ogsaa faa det i Berlin hos Privatdocenten Dr. *Heinrich Brugsch*. Imidlertid vilde et Aarstid hengaa, inden jeg kom afsted. Derfor søgte jeg og fik Borchs Collegium, hvad der var en stor Glæde for min Fader.

Inden jeg var kommet i Gang med Studier af den omtalte Art, anvendte jeg det efter min theologiske Eksamen nærmest følgende Aar til Forberedelse til en Rejse til Østerlandene, som jeg vel havde læst ikke lidet om, men ikke nær nok. Jeg maatte stifte nøjere Bekjendtskab saavel med østerlandske Sprog, dels Arabisk, som jeg læste med Prof. *A. F. v. Mehren*, dels Tyrkisk,

som jeg læste paa egen Haand, som med nyere Sprog, særlig Fransk og Italiensk. Jeg havde den Lykke til Rejsefælle at faa min kjære Ven og Samtidige cand. theol. *Henrik Scharling*, der havde bestaaet den theologiske Embedseksamen sammen med mig, og som havde faaet Universitetets Rejsestipendier i rigt Maal. Jeg havde kun kunnet faa en Portion af det Rosenkrantzske Rejsestipendium paa et Par Hundrede Rdlr., hvortil senere føjedes en Understøttelse fra Kommunitetet paa 300 Rdlr. Min Fader havde kort Tid i Forvejen arvet 1000 Rdlr., som blev mig overdraget til mine første østerlandske Studier.

Jeg forlod mit kjære Hjem i Tyrsted Præstegaard i August 1860 for 27. August at tage til Triest, hvor jeg havde den store Glæde at træffe sammen med *Henrik Scharling*, med hvem jeg nu fulgtes omtrent et Aarstid. Jeg har i »En Rejse i Grækenland, Ægypten og det hellige Land«, Kbh. 1863, givet en Beskrivelse heraf. Paa Hjemvejen mødtes jeg i Dresden med mine Forældre, der her modtog den før omtalte Underretning om *H. C. Gamsts* Sygdom og Død.

Da *Gamsts* Testamente paa Grund af de gode Formueomstændigheder snart kunde faa sin Udførelse, saaledes at de bestemte Summer kom i de rette Ejeres Besiddelse, lovede min Fader, som aldrig havde taget noget Hensyn til sine

egne Ønsker, straks at understøtte mig til et Ophold ved Berlins Universitet hos Privatdocenten Dr. *Heinrich Brugsch*, hos hvem jeg kom et Par Gange om Ugen for at gennemgaa nogle hieratiske Papyrus'er fra London, af hvilke Brugsch havde en Kopi, som han var saa elskværdig at laane til mig, og som jeg daglig medbragte til ham, for at vi sammen kunde gennemgaa den. Da jeg var ene med Dr. Brugsch, kunde jeg rette alle mulige Spørgsmaal til ham, hvad der havde til Følge, at jeg fik Oplysninger om mangfoldige Sager, som siden er kommet mig til største Nytte. I Julen rejste jeg hjem, men vendte hurtigt tilbage til Berlin. Foruden Ægyptisk var der et andet Fag, som jeg ogsaa kunde faa god Undervisning i. Det var græsk Kunst, der i Museet tolkedes af Professor *Friedrichs*. Ægypten blev jo efter Alexander den Stores Dage Hjemsted for græsk Civilisation og Kunst, men i Landets egne Samlinger fandtes der i den første Tid slet ingen græske og romerske Kunstsager. Senere blev der dog grundet et Museum i Alexandria, hvor der fremfor alt blev samlet Kunstværker og Oldsager fra den græske og romerske Tid. Den første Leder af Museet var den italienske Arkæolog *Botti*. Efter hans Død har *Breccia* nu i en Aarrække været Direktør. Da mine Kundskaber til gam-

le ægyptiske Tekster og Indskrifter stadig var gaaet meget stærkt fremad, besluttede jeg 1862 at drage ud og undersøge de ægyptiske Minde­mærker, der vare erhvervede af europæiske Samlinger og vare tilgængelige for Studium, uden at der hidtil fra sagkyndig Haand var ud­kommet nogensomhelst Beskrivelse, som gav en virkelig Forklaring. Nu kunde jeg med fuld Be­rettigelse kalde mig Ægyptolog. Jeg besøgte først de sydtyske Samlinger, af hvis Indskrifter jeg tog nøje Kopier, og derefter Nord­Sveits.

Efter Bestemmelsen holdt min eneste Søster 6. Nov. 1862 Bryllup med vor Fætter, Civilingeniør ved de danske Statsbaner *Sigvald Muller*, der havde faaet Vejle anvist til Bolig, men næste Aar blev forsat til Horsens. Jeg var derfor hjemme hos mine Forældre nogle Dage for at ordne Sagerne ved Brylluppet i Uth Kirke. Derefter rejste jeg til Paris, hvor jeg blev tre Uger og hvor mit Besøg hver Dag gjaldt Louvre. Uagtet den ægyptiske Afdelings Galerier først fik mit Besøg, kunde jeg ikke helt forsømme den assyriske Afdeling, som var beriget med den store Samling fra Khorsabad, som skyldtes Generalkonsul *P. E. Botta*, der tillige havde foretaget et komparativt Studium af Kileindskrifterne i de mange smaa Værelser i Paladset, han havde udgravet. Dette havde givet ham Værdien

af mange assyriske Stavelsestegn, som jeg fandt i »Journal Asiatique« paa det store kejserlige Bibliothek. Jeg steg ogsaa op i Administrationens Lokaler i øverste Etage, hvor jeg traf den elskværdige og dygtige Ægyptolog *Theodule Devéria*, hvis Helbred desværre var yderst svagt. Her traf jeg ogsaa *Emmanuel Rougé*, Ægyptologiens anden Grundlægger, hvis Forelæsninger over Ægyptisk og Koptisk jeg senere kom til at følge.

Da vi begyndte at nærme os Julen 1862, tog jeg fra Paris til Rom. Jeg traf hurtigt sammen med de fleste, dengang i Rom levende Skandinaver, som dengang dannede en Forening, Kunstnersamfundet, der havde sine Lokaler i Via dei Pontefici Nr. 15. I Spidsen for det skandinaviske Samfund i Rom stod dengang de tre Kongerigers eller, om man vil, de to Kongers Konsul, *Bravo*, der gjorde alt for at tjene sine skandinaviske Landsmænd og ikke holdt af, at nogen Skandinaver selv søgte at forskaffe sig Adgangskort eller Tilladelse.

Under mit Ophold blev Jernvejen mellem Rom og Napoli aabnet i Foraaret 1863. Jeg benyttede mig heraf til en Udflugt til Napoli, hvorpaa jeg gik om Bord paa et italiensk Dampskib til Livorno og derfra tog til Firenze.

Museerne her vare aabne fra 9 til 2. Efter mit

Middagsmaaltid og en kort Hvile i en Kirke eller Have tog jeg Kl. 4 Billet til et af Theatrene, der om Eftermiddagen spillede til halv Pris. Det var Vaudeviller og lignende populære Stykker, som ofte bleve spillede den ene Aften efter den anden. Det var mig om at gjøre at lære alle Samtalerne helt udenad, særligt med det rigtige Tonefald. Paa Fortsættelsen af min Rejse besøgte jeg mange Museer i forskjellige Byer i det nordlige Italien og endelig i Torino, hvor der er et meget stort og rigt ægyptisk Museum. Derfra tog jeg over Sveits og Bruxelles til Paris.

Frankrigs geografiske Beliggenhed medførte, at man ikke kunde faa rigtig Underretning om, hvad der dengang skete i Sønderjylland. De talrige i Frankrig boende Tyskere sørgede altid for, at Efterretningerne kun i yderst forvrænget Skikkelse udbredtes i Frankrig. Det var noget, vi Danske daglig fik at mærke, saaledes at man maatte være journalistisk anlagt, saafremt man vilde prøve paa at fortrænge de urigtige Beretninger med de virkelige og paalidelige.

Vi havde imidlertid dengang i Danmark en Personlighed, som var i høj Grad egnet til at forsyne den franske Presse med autentiske Beretninger. Men denne Mand indtog en yderst beskeden Stilling, var Kopist i et Ministerium og havde megen Vanskelighed ved at komme ud

af det. Der maatte indsamles frivillige Bidrag, før han kunde komme afsted til Paris for at komme i nøjere Forbindelse med de betydende Blade. Hans Navn var *Jens Julius Hansen*, han var cand. juris og ret godt kjendt i visse Kredse som fortræffelig Kortspiller under Tilnavnet »Præsidenten«, da han indtog Førstepladsen i et Spilleselskab, som just ikke kunde siges at være synderlig anset i Staden. Med Bladlitteraturen i Paris var han slet ikke kjendt, da han kom derned 1864. Han gik efter Ankomsten ind i en Kafé, hvor man bragte ham Dagens Aviser. Her fik han først fat paa Bladet »Le Pays, Journal de l'empire«. Det var et af de Blade, Napoleon havde stiftet, men det hørte ikke til de aller- mest læste. Han gik op paa Kontoret. Her stod paa en Dør »Le Public n'entre pas ici.« »Det er aabenbart her, jeg skal ind,« tænkte Hansen. Indenfor Døren traf han en af Medarbejderne ved Bladet, til hvem han sagde følgende: »Je suis Danois; je viens de Copenhague. Voulez-vous des nouvelles, tous les jours. Je vous en donnerai. Je ne veux pas être payé.« Til Svar ringedes der paa et Bud, der fik Ordre til at føre den fremmede Herre til Mr. *Lomond*, som havde den Opgave at skrive om den dansk-tyske Krig. Det skete. Hansen fik straks en Konference med Besked om at komme igjen næste Dag med

flere Nyheder. Hansen var kun kort Tid indskrænket til »Le Pays« alene. Han kom hurtig i Forbindelse med Bladet »La France«, der ligesom »Le Pays« i Napoleons Dage hørte til de halvofficielle Blade, ja fik ogsaa Adgang til et højt anset Blad »Le Moniteur officiel«. Til selv at oversætte besad han i Begyndelsen ikke Kundskaber nok i Fransk. Men i den Tid Krigen varede, havde han Hjælper nok. Blandt de ivrigste af Hansens Medarbejdere maa jeg nævne min Ven Lic. theol. *Vald. Sthyr*, senere Prof. ved Universitetet og Kirkeminister i Danmark, der var kommet til Frankrig for Udarbejdelsen af et videnskabeligt Værk om Reformationen i Frankrig, og dernæst mig selv. Vi hentede hver Morgen hos Hansen de danske Aviser, i hvilke han havde mærket det, vi skulde oversætte, hvilket vi snarest, saa godt vi kunde, oversatte paa Fransk, hvorefter vi gik med det af os oversatte til vor Ven, *Ernest Grégoire*, der havde uddannet sig som archiviste, og som havde stillet sig til vor Raadighed. Han var os daglig til stor Nytte, og vi vare ogsaa saa heldige hjemme i Danmark at kunne skaffe ham nogen Godtgjørelse for de mange og lange Tider, han havde ofret vort Folk og Land ved sine gode og korrekte Oversættelser. Der bredte sig efter Hansens Ankomst ikke blot i Paris, men over hele

Landet stor Sympathi for Danmark og den danske Sag, hvorom Pragerfredens § 5 er et Vidnesbyrd. Da Krigen var forbi, var der ikke mere noget for mig at oplyse den franske Læsekreds om. Hansen havde desuden nu lært godt Fransk og var kommet saa godt i Forbindelse med den franske Regjering og med forskjellige Autoriteter, at han nu kunde gjøre Regning paa Støtte i Frankrig uden altid at maatte søge Understøttelse hjemmefra.

Jeg længtes meget efter at komme til England, hvis Oldsagesamlinger indeholdt saa meget af den allerfortrinligste Art, stammende fra de gamle Kulturlande. Men jeg havde kun været et Par Dage i London, før jeg fik Anmodning om snarest at komme tilbage til Paris, da der var ankommet en Deputation fra Befolkningen i Sønderjylland, som vilde søge Audiens hos Kejser Napoleon. Siden jeg 1862 under et kort Ophold i Ems daglig havde været sammen med Sønderjydernes fortræffelige Talsmand, *Laurids Skau*, havde jeg staaet i jevnlig Brevveksling med danske Sønderjyder og havde i Krigstiden stærkt anmodet dem om snarest at sende en Deputation til Paris. Jeg begav mig derfor straks paa Vejen tilbage til Paris og havde næste Dag truffet Sønderjyderne. De talede kun Dansk paa en af dem nær, Stenhugger *Klewing* fra Flens-

borg, der var det tyske Sprog mægtig, hvormed han hidtil var kommet godt igjennem i sin Om-
sorg for sine Medrejsende og Landsmænd. *J. J. Hansen* havde imidlertid taget sig af Deputa-
tionen og havde gjentagne Gange været hos
Udenrigsministeren, *Drouyn de Lhuys*, der hver
Gang modtog ham med største Venlighed. Kej-
seren kunde ikke modtage Deputationen, men
han bad sin Udenrigsminister om at lade et
Medlem af Sønderjyderne komme til sig. Da
Medlemmerne af Deputationen saa, at de ikke
vilde blive modtagne af Kejseren, var der ingen
Anledning for dem til at blive længere i Paris,
men jeg sørgede for, at de Par Dage, de endnu
tilbragte i Paris, bleve benyttede saa godt som
muligt til at faa de vigtigste af Paris' Mærkelig-
heder at se. Da jeg havde fulgt Deputationens
Medlemmer til Toget paa Nordbanegaarden,
gik jeg til Stationen St. Lazare for at tage til-
bage til London.

Jeg blev nu i London hele Resten af Aaret
1864, studerede daglig de rige arkæologiske Sam-
linger i Museerne og stiftede ogsaa Bekjendts-
skab med flere danske Forretningsfolk, der hav-
de fæstet Bo i London og vare blevne gifte med
engelske Damer. Hen paa Foraaret 1865 gik jeg
til Leiden, hvor den fortjente Ægyptolog *Con-
rad Seemons* havde udarbejdet en fortræffelig

Katalog over det ægyptiske Museum: »Description raisonnée des Monuments Égyptiens de Leiden«, der er brugeligt endnu den Dag i Dag, men der er af den nuværende Forstander, Dr. Boeser, udgivet en ny Katalog (paa Tysk). Fra Leiden tog jeg til Danmark og fra Kolding nordpaa med et Kjøretøj, der bl. a. havde den Bestemmelse at befordre Folk med Træsko paa, hvilke ikke maatte faa Plads i Diligencen. Det kaldtes derfor gjerne »Fattighuset«. Jeg kjørte med denne Befordring til et Punkt en Mil Syd for Horsens, hvorfra der gik en Vej til Tyrsted, som jeg tilbagelagde til Fods.

Jeg var under mit Ophold i England 1865 kommet i Berøring med adskillige Engelskmænd, deriblandt højt ansete Videnskabsmænd, fra hvem jeg havde faaet en højst smigrende Indbydelse til at deltage som Gjæst i Sammenkomsten af »British Association for the advancement of science« i Birmingham. Jeg havde ogsaa faaet Indbydelse til at tage Bolig hos en af de større Fabrikanter i Byen under Mødet. Jeg rejste derfor først i September igjen til London, hvor jeg havde den Glæde at gjense den danske Legationssekretær, *Jens Kofoed*, der altid var kommet mig i Møde med den allerstørste Forekommenhed og Venlighed. Mødet i Birmingham var meget interessant, og jeg vendte hjem betydelig

bedre oplyst om adskillige Forhold af Betydning, end jeg var kommet dertil.

Af Aaret 1866 blev jeg de første Maaneder i Danmark, optaget af Arbejdet paa min Doctor-disputats. Under mine Ophold i Kjøbenhavn havde jeg naturligvis benyttet al den Tid, jeg kunde faa til Raadighed, til at gennemgaa og afskrive alle de ægyptiske Indskrifter, som fandtes i vor Hovedstad, dels i Antiksamlingen i Prinsens Palais, dels i Thorvaldsens Museum, dels endelig i Sjællands Biskops Embedsbolig. Disse sidste og tildels enestaaende Oldsager, som Biskop *Münter* i 1829 havde modtaget fra Ægypten, havde han paa italiensk Vis ladet indsætte i Muren, dels i Porten, dels paa Trappegangen, hvor de vare udsatte for Vejrligets ødelæggende Angreb, men hvorfra de 1910 overførtes til Glyptotheket. Jeg var nu kommet saa vidt, at jeg kunde udarbejde en haandskreven Beskrivelse af alle Mindesmærkerne. Jeg havde samtidig udkastet Planen til et Skrift om et Afsnit af Ægyptens Oldtidshistorie, som i Følge mit Haab vilde være færdigt til Trykning i 1866. Jeg gennemgik Manuskriptet med min Ven *Ernest Grégoire* under mit Ophold i Paris 1866, hvor jeg ankom i Juli og forblev til henad Jul, idet jeg samtidigt daglig fortsatte mine Studier. Jeg var ogsaa et Besøg i Châlon-sur-Saône, hvor

en af Datidens mest fortjente Ægyptologer, Vinhandleren *François Chabas*, boede. Samtidig med stadigt Arbejde i sin Forretning arbejdede han tillige med Held daglig paa Tolkningen af ægyptiske Papyri, særlig af Papyrus Anastasi I, som han udgav i fransk Oversættelse 1866 under Titelen »*Voyage d'un Égyptien au XIV siècle avant notre ère.*« For at kunne godtgjøre Rigtigheden af sine Oversættelser citerede han stadigt Afsnit af ægyptiske Værker, som vare bevarede i hieratisk Skrift, hvilke han citerede i hieroglyfisk Omskrift. Da Brugen af de af Nationaltrykkeriet i Paris bekostede, udmærkede Hieroglyf typer var underkastet store Indskrænkninger, havde Direktionen for Videnskabernes Selskab i Berlin gennem Professor *R. Lepsius* skaffet Chabas Tilladelse til i Berlin at faa en Samling af Hieroglyfer efter den af *Heidenbach* tegnede Model, som han fik sendt til Chalon og stillet til fuld Raadighed. Chabas gav ogsaa mig Tilladelse til at bruge hans Hieroglyf typer, naar jeg vilde lade noget trykke og udgive i Chalon s. S. i det Trykkeri, han benyttede. Forøvrigt fik ogsaa jeg Tilladelse gennem Prof. Lepsius til at faa en Samling Hieroglyf typer anskaffet, men uheldigvis kunde jeg ikke skaffe Penge nok til at faa et saa stort Antal, at jeg kunde gjengive en Indskrift af nogen Længde. Danmark var der-

for længe det eneste Kulturland i Europa, som ikke kunde udgive hieroglyfiske Indskrifter og Tekster i Originalskikkelsen. Nu har Bianco Luno's Bogtrykkeri et fuldstændigt Sæt.

I 1867 var der Verdensudstilling i Paris. Den danske Rigsdag havde nægtet at yde noget Bidrag til, at Danmark kunde deltage heri, men en Del patriotiske Medborgere var traadt sammen og havde lovet saa betydelige Bidrag til Afholdelsen af Udgifterne, at man havde vovet sig til Deltagelse i Udstillingen. I Spidsen for Komitéen var traadt Professor *Chr. G. Hummel* fra Polyteknisk Anstalt. Man antog, at han selv vilde have paataget sig, i alt Fald for en Tid, personlig at forestaa den danske Del af Udstillingen som Generalkommissær, men det viste sig snart, at han af flere Grunde ikke ønskede det. Heldigvis havde der som Medlem af Komitéen og som Befuldmægtiget i Paris meldt sig en dertil særdeles skikket Personlighed, Kammerherre, fhv. Minister *Frederik Wolfhagen*, der havde paataget sig uden nogetsomhelst Vederlag at repræsentere Danmark paa Udstillingen. Som Mellemed imellem den danske Komité og den franske Direktion for Verdensudstillingen havde den danske Konsul i Paris, *Paul Calon*, tilbudt sig.

Med Kammerherre Wolfhagen var jeg fra mine Rejser og Ophold i Udlandet godt kjendt,

da jeg ofte havde truffet sammen med ham. Han kjendte min Interesse for Arkæologi og havde bedt mig om at tage mig af Opstillingen af de Sager, der vare komne fra Danmark for at udstilles i Salen for »Histoire du travail«. Komitéen havde, som jeg vidste, ingensomhelst Pengemidler til Raadighed. Det Eneste, man kunde give de danske Hjælpere, var frie Adgangskort til Udstillingen. Forskjellige danske Institutioner havde nemlig sendt Udstillingsgjenstande og havde derfor Ret til at disponere over et Adgangskort for en Person. Den danske Marine havde saaledes sendt nogle Gjenstande, og jeg fik først Adgangskort som »agent de la marine«, senere som Medlem af selve den danske Komité.

Udstillingsbygningen i Paris 1867 laa paa Champ de Mars og var af elliptisk Form, bestaaende af Bygningsdele, der som Ringe omgav hinanden. Yderst vare Maskinhaller, derefter kom forskjellige Industriafdelinger, indenfor dem Kunsthallen og allerinderst den Afdeling, som gav Oplysning om Civilisationens Udvikling i vedkommende udstillende Land og havde faaet Navnet »Histoire du travail«. Den var stillet under en særlig Komité, hvis Formand og Leder var den fortjente Videnskabsmand, *Edouard Lartet*, som grundigt havde undersøgt mange

af de talrige Knokkelhuler i det sydlige Frankrig, der havde været beboede af Mennesker i den forhistoriske Tid. Da Lartet ikke besad nogen privat Formue, vilde han ikke have kunnet foretage de nødvendige Udgravninger, naar han ikke havde truffet en for denne Art Undersøgelser højst interesseret Engelskmand, Hattemageren *Henry Christy* fra London, som beredvilligt gav, hvad han ejede, for at foretage Udgravninger i de franske Knokkelhuler. Jeg kjendte godt hans Fortjenester, men havde ikke lært de to højst fortjente Medarbejdere, Lartet og Christi, at kjende personlig.

Da jeg havde faaet den lille fra Danmark kommende Samling opstillet paa en Maade, imod hvilken der ikke i videnskabelig Henseende kunde gjøres nogen Indvending, kunde jeg have trukket mig tilbage fra Arbejdet, men efter moden Overvejelse foretrak jeg foreløbig at afbryde min ægyptologiske Virksomhed. For det første var det klart for mig, at der ikke var nogen Udsigt til, at jeg vilde kunne faa Hjælp og Understøttelse til ægyptologisk Virksomhed i Danmark, og for det andet var det ligesaa klart, at der under Verdensudstillingen forelaa et Arbejde, som jeg var i Stand til at udføre og som der var megen Brug for. Der var iblandt de fra Danmark sendte Gjenstande adskillige ejendom-

melige Sager, som de fleste Besøgende ikke vidste synderlig Besked om. Gjenstandene skrev sig nemlig fra forhistorisk Tid, et Tidsrum eller rettere en Samling af Tidsrum, som først var kommen for en Dag i det skandinaviske Norden og som Følge heraf først var bleven undersøgt med videnskabelig Grundighed af skandinaviske Granskere. Den danske Komité havde henvendt sig til Nationalmuseet eller som det hed dengang »Det oldnordiske Museum«, der havde overladt Komitéen en ganske vist ikke videre omfattende, men fortræffeligt udvalgt og sammensat Samling af Redskaber fra de tre forhistoriske Tidsrum, Stenalderen, Broncealderen og Jernalderen. Ved Siden af denne fra Statens Museum kommende Samling havde den nye Direktør for Nationalmuseet, J. J. A. Worsaae, sendt sin Samling af forhistoriske Gjenstande, som han havde begyndt at skaffe sig som helt ungt Menneske i sit Barndomshjem i Vejle, og som han siden stadig havde forøget, men da han nu var bleven Direktør for Statens Museum for forhistoriske Oldsager, kunde han ikke være i Besiddelse af en Samling af lignende Art, hvorfor han sendte den til Udstillingen i Paris, hvor den blev indkjøbt til British Museum.

Da Afdelingen var kommet i Orden, blev Samlingen »Histoire du travail« aabnet og fik straks

stærkt Besøg, og takket være mit fleraarige Ophold i Udlandet var jeg i Stand til at underholde mig med de allerfleste i deres Modersmaal. Under disse Omstændigheder faldt det mig ikke ind at forsømme nogen Dag, saalænge Udstillingen var aaben.

Om Sommeren 1867 holdtes der en international forhistorisk arkæologisk Kongres under Forsæde af Professor Edouard Lartet. Fra Danmark mødte bl. a. Direktøren for Nationalmuseet, J. J. A. Worsaae, der modtoges med stor Opmærksomhed. Han opfordrede ogsaa mig til at deltage og personlig komme til Anvers til Kongressen, som jeg derfor havde den Glæde at tage Del i hele Tiden. Efter Nattefarten tilbage fra Belgien mødte jeg som sædvanlig om Morgen i Udstillingen. Under Kongressen havde der været ansat Besøg af Medlemmerne i de forskjellige fremmede Landes retrospektive Afdelinger, ved hvilke Besøg jeg stiftede Bekjendtskab med mange fortjente Videnskabsmænd. Jeg skal bl. a. nævne den bekjendte tyske Læge og Politiker *Rudolph Virchow*. Jeg kom siden oftere til at træffe ham, dels ved Møder, dels i hans Hjem i Berlin.

De forskjellige højtstaaende Personligheder, der besøgte den danske Afdeling, blev gjerne modtagne og førte omkring af Kammerherre

Wolfhagen selv, enkelte Gange kunde det dog hænde, at ingen af dem var til Stede, der blev da sendt Bud efter mig. Det skete f. Eks., da den tidligere Kong *Ludvig I* af Bayern kom alene, klædt helt i graa Klæder. Da han kom til mig, gav jeg først nogle Meddelelser om Danmarks forhistoriske Tid. Han svarede, at han ikke bekymrede sig videre derom, hvorimod han gerne vilde have Oplysning om de Malere, af hvem der fandtes Arbejder. Det var især Fru *Jerichaus* Malerier, som interesserede ham, og om hvilke han havde flere ikke uberettigede Indvendinger og Bemærkninger at fremføre.

Jeg havde ogsaa besørget Udgivelsen af Katalogen over Udstillingen. Dette var ikke noget let Arbejde. Om Dagen var jeg optaget af Udstillingen. Først om Aftenen kunde jeg tage fat paa Udarbejdelsen af Udsigten over den forhistoriske Tid, hvormed jeg indledede den, og derefter paa Korrekturen. Under 29. Januar 1868 blev jeg som Tak udnævnt til Ridder af Dannebrog. Den af mig besørgede franske Katalog over den danske Del af Udstillingen blev trykt i Paris imod Slutningen af Udstillingen og blev af den danske Komité sendt som Gave og Tak for modtagne Skrifter til alle fremmede Stater, som havde udstillet 1867 i Paris. Titelen var »Le Danemark à l'Exposition Universelle de Paris

1867«. Da der saavel i Paris som i de franske Provinser var ikke liden Interesse for den danske forhistoriske Tid, udgav jeg lidt senere en Del Exemplarer som et særligt Skrift. Mangel paa Pengemidler og Tid til grundige Undersøgelser har til Dato hindret mig i at behandle den forhistoriske Tid i Danmark i et nyt Skrift.

Under Worsaaes og mit Ophold i Paris 1867 hændte det sig daglig, at der saa at sige fra alle Lande kom Folk, som med stor Opmærksomhed studerede de smaa Samlinger og endte med at bede os om snarest at forberede en forhistorisk Kongres i Kjøbenhavn, hvor vi havde saa indholdsrige og enestaaende Museer. Da Worsaae imidlertid ikke dristede sig til at prøve derpaa saa faa Aar efter en ødelæggende Krig, blev det bestemt, at Kongressen 1868 skulde afholdes i England, i Norvich, sammen med British Association for the Advancement of Science. Til Præsident var beskikket den berømte Videnskabsmand og dygtige Forretningsmand, Bankier og siden Baronet Sir *John Lubbock*. Om Sommeren afrejste jeg derfor til England for at deltage i British Associations Møde i Norvich, hvorfra der foretoges flere Udflugter, deriblandt til det mærkelige Cromer, hvor man ved Lavvande kan støde paa Stubbe af gamle Træer, under hvilke der har gaaet Elefanter af ældgamle og nu uddøde

Arter. Som sædvanlig bestemtes ved Kongressen Stedet for næste forhistoriske Kongres. Da jeg erklærede det for de danske Arkæologers Haab, at de vilde være i Stand til at modtage de fremmede, blev det bestemt, at næste Kongres skulde afholdes i Kjøbenhavn 1869. Sir John Lubbock spurgte mig i et Komitémøde, der holdtes i Anledning af Valget: »Skal vi vælge Worsaae eller Steenstrup?« Jeg sagde uden Betænkning: »Worsaae«. Han blev valgt, medens jeg efter Worsaaes Opfordring paatog mig Hvervet som Generalsekretær, hvortil fhv. Adjunkt fra Sønderjylland, den højt fortjente Gransker af Sønderjyllands forhistoriske Tid, *Conrad Engelhardt*, Forfatteren af de grundlæggende Arbejder om de store Mosefund fra den romerske Civilisations Indflydelse i Danmark, tilsagde mig sin værdifulde Bistand.

Aaret 1869 gik fra Begyndelsen af med Forberedelser til den forhistoriske arkæologiske Kongres, som skulde afholdes i Kjøbenhavn i Eftersommeren. Under et Ophold paa Vedbygaard, hvor der samtidig befandt sig fhv. Kommandør *Alex. Wilde*, der var Direktør for Dampskibene ad Roskilde Fjord, meddelte jeg Wilde, at det var Worsaaes Haab at faa foretaget en Udflugt til den ikke ubetydelige Stenalderkjøkkenmødding ved Sølager, ikke langt fra Ind-

løbet til Roskilde Fjord. Han gik med største Glæde ind paa Forslaget. For Befordringen fra Lynæs til Sølager og tilbage igen sørgede Worssaae med stor Omhyggelighed, og for Udgravningen af Kjøkkenmøddingen ved Sølager paa tog Etatsraad, Professor *Japetus Steenstrup* sig al Umagen. Han gav sig kort Tid før Kongressen paa Vej til Sølager, som han paa Videnskabernes Selskabs Vegne havde indkjøbt, hvor paa han, bistaaet af Assistenten ved zoologisk Museum o. a., udgravede flere Gange igjennem Dyngen, i hvis Vægge man saa de af Oldtidsfolkene spiste Østers og Muslingers Skaller sammen med bortkastede Redskaber stikke frem. Den 27. August 1869 blev Kongressen aabnet paa Universitetet. Turen op ad Roskilde Fjord gik godt og fornøjeligt, saaledes at vi uden Besvær kom til Sølager, hvor vi straks gik ned til Kjøkkenmøddingen, ind i hvis Gange alle Medlemmerne strømmede for straks at give sig til at undersøge Væggene i de af Steenstrup udgravede Gange. Ved Udgivelsen af den franske Beretning om Forhandlingerne paa Kongressen i Kjøbenhavn kom de allerfleste mig imøde paa allerbedste Maade, men med enkelte Undtagelser, og disse vare saa alvorlige, at jeg ikke saa mig istand til at faa Skriftet udgivet før 1875.

Ligesom i de sidste Maaneder af 1869 var jeg

i 1870—73 stærkt optaget af Arbejdet paa mine danske Skrifter om den gamle østerlandske Tid, min Doktordisputats om Israels Historie efter ikke-bibelske Kilder (1873) og Meddelelserne om de gamle Kulturfolk i Østen, særligt i den nære Orient, efter nylig opdagne Kilder.

Tidligt paa Aaret 1870 modtog alle de Arkæologer, der havde været i Kjøbenhavn, Opfordring til at tage Del i den Kongres, som var berammet til at afholdes i Bologna sidst paa Sommeren under Forsæde af Grev *Gozzadini*, og i hvilken Professor *Capellini* i Bologna og Professor, Grev *Conestabile* fra Perugia efter Bestemmelsen vilde komme til at tage sig af Deltagerenes Oplysning om Landet. Men Verden fik andet at tænke paa end at gaa til fredelige Møder. Da der atter var kommet Fred i Europa, gjentog Italien sine Forberedelser til Afholdelsen af den internationale Kongres. Kongressen 1871 var stærkt besøgt og højst interessant. Der blev foretaget Udflugter bl. a. til Marzabotto, hvor der afdækkedes adskillige vel bevarede etruske Begravelser.

Næste Kongres afholdtes 1872 i Bruxelles under Forsæde af den berømte gamle fortjente Videnskabsmand *Omalius d'Halloy* og med den unge udmærkede Videnskabsmand Prof. *Edouard Dupont* som Generalsekretær.

Aaret 1872 havde i flere Henseender stor Betydning for mig selv. Jeg fik min Doctordisputats antaget, saaledes at jeg kunde begynde Trykningen. Dette var ikke saa let en Sag, da der ikke gaves nogen Sætter i Danmark, som havde Kundskab og Evne til at sætte større Dele af Bogen med orientalsk Skrift, og jeg maatte selv paatage mig dette Hverv. En anden Hovedbegivenhed var, at min Svoger fik Tilbud om at overtage et Ingeniørarbejde i Landskabet Cornwall i England, som rimeligvis vilde strække sig over flere Aar.

Efterat der havde været afholdt en Verdensudstilling i Philadelphia, hvori Danmark havde deltaget, blev det bestemt, at der 1. Maj 1873 skulde afholdes en Verdensudstilling i Wien. Til Generalkommissær beskikkedes Kammerherre Wolfhagen, og da jeg havde Ord for at have skikket mig særdeles godt i 1867, blev jeg opfordret til at tage Del i den danske Udstillingskomité's Arbejde i den Tid, da Udstillingen var aabnet, specielt til at tage mig af den af Komitéen sendte retrospektive Del, og endelig til at fungere som Medlem af Bedømmelseskomitéen for Undervisningsvæsenet. Komitéens Midler vare imidlertid saa indskrænkede, at der ikke kunde være Tale om nogensomhelst Godtgjørelse. Jeg maatte derfor igjen anmode mine

Forældre om at hjælpe mig under mit Ophold i Wien.

Samme Foraar forsvarede jeg — 13. Februar — min Doctordisputats ved Kjøbenhavns Universitet, hvor Professorerne *N. L. Westergaard* og *A. F. v. Mehren* paa Fakultetets Vegne vare de officielle Opponenten. De behandlede mig begge med den allerstørste Venlighed. I Særlighed var jeg lykkelig ved den Maade, paa hvilken Prof. Westergaard optraadte overfor mig. Da jeg om Efteraaret 1873 var borte fra Kjøbenhavn, findes min Levnetsbeskrivelse først i det af Universitetet 1874 udgivne Festskrift. Efter Disputatsen skyndte jeg mig til Wien, hvor jeg havde mere end et Par Maaneders Arbejde, inden Verdensudstillingen 1. Maj aabnedes for Publikum. Indvielsen skete med stor Højtidelighed med Kejseren og hans Gjæster i straalende Optog.

I 1874 skulde den syvende internationale arkæologiske Kongres aabnes i Stockholm under Forsæde af den gamle Professor *Sven Nilsson* fra Lund. Paa Rejsen over Øresund traf jeg Brygger *Carl Jacobsen* og fulgtes med ham derpå. Kongressen var stærkt besøgt. Især de franske Arkæologer vare talrigt repræsenterede. Sverrig havde vel ikke som Danmark Kjøkkenmøddinger fra Stenaldern, men man havde for-

nylig foretaget en ikke mindre værdifuld Undersøgelse af en interessant Strækning fra Jernalderens sidste Tid paa Øen Bjørk ved Mälaren, der i Slutningen af den hedenske Tid i Sverrig spillede en stor Rolle. Paa Hjemrejsen gjorde adskillige af de fremmede Ophold i Kjøbenhavn for at se Museerne. Et Par bad mig om at vise dem en af de større danske Kjøkkenmøddinger, og jeg tog dem derfor med til Jylland, hvor vi besøgte den store Dyngge ved Meilgaard, som var bleven saa grundigt undersøgt i Frederik VII's Dage.

I 1875 holdtes der flere videnskabelige Møder i Frankrig, af hvilke det geografiske, der var forbundet med en Udstilling, havde faaet Lokaler anviste tæt ved Tuilerie-Haven i en nylig opført Sidebygning. For den geografiske Kongres i Paris var der adskillige i Danmark, der interesserede sig meget. Vi havde dengang endnu intet geografisk Selskab, men der var Stemning for at faa et saadant grundet. Da fhv. Geografilærer fra Aarhus Latinskole, Prof. *Edv. Erslev*, der var flyttet til Kjøbenhavn, var kommen i Brevveksling med Styrelsen for den kommende geografiske Kongres i Paris, anmodede denne ham om at anvende al sin Kraft paa, at Danmark tog Del i den geografiske Udstilling. Det lykkedes Prof. *Edv. Erslev* at faa nogle patriotiske

Danske bevægede til at sende Ting, som kunde give Besøgende en Forestilling om, hvorledes der saa ud i Danmark. Deriblandt et Antal godt udvalgte Malerier af dansk Natur, og Erslev fik de fleste af dem til selv at ville betale Omkostningerne ved Forsendelsen. Et af de største Bidrag kom fra Firmaet *Hoffensberg og Trap*. Det var mig en stor Fornøjelse at være til Stede i Paris under den geografiske Kongres og Udstilling og daglig give Besøgerne Forklaring over Forholdene i Danmark, altid støttende mig til de ophængte Malerier og de andre, destoværre ikke talrige, udstillede Gjenstande, dels fra Danmark selv, dels fra de nordiske Bilande.

Noget efter den geografiske Kongres' Afslutning aabnedes der i det prægtige Nancy den første internationale Amerikanist-Kongres, der var sat i Gang af den for Amerikas videnskabelige Undersøgelse begejstrede *Lucien Adam*. Jeg blev Medlem af Amerikanistkongressen i Nancy og kom derved til at lære den smukke og ejendommelige By nærmere at kjende. Da jeg nu engang var paa Rejse i de mere centrale Egne af Frankrig, benyttede jeg Lejligheden til Besøg, naar jeg blev indbudt til at deltage i videnskabelige Møder i disse Dele af Frankrig. Der afholdtes saaledes et Møde i Nantes af »Association française pour l'avancement des

sciences«, hvor jeg var Gjenstand for særlig Opmærksomhed. Efter Mødets Afslutning blev der foretaget en Udflugt til Frankrigs Vestkyst, hvor vi besøgte nogle Landsbyer, hvor man ikke talte Fransk, men en gammel keltisk Mundart, og derefter til Bretagne.

I 1876 deltog jeg i den arkæologiske Kongres i Budapesth. Den arkæologiske Kongres, hvis Præsident var selve Direktøren for Nationalmuseet, og hvis Generalsekretær var den kendte Arkæolog Dr. *Jozsef Hampel*, iværksatte ogsaa en højst interessant Rundrejse gennem Landet. Lige før Jul 1876 stiftedes saa i Kjøbenhavn, takket være Prof. Edv. Erslevs Energi, det Kongelig danske geografiske Selskab med Kongen til Protektor og Admiral *Steen Bille* som Præsident. Det første Møde holdtes i Departementssalen paa Christiansborg.

Efterat jeg i 1877 havde holdt mine Forelæsninger og besørget mine forskjellige Hverv ved Universitetet, stillede jeg mig i Aaret 1878 til den danske Komité's Raadighed for Danmarks Deltagelse i Verdensudstillingen i Paris. Uden Undtagelse var jeg hver Dag til Stede paa Udstillingen i Paris. Efterat Udstillingen var sluttet, begyndte Hjemsendelsen. Hver Nat kom der fra Jernvejsselskaberne Godsvogne ud paa Udstillingspladsen, hvor de fremmede Nationers

Repræsentanter da havde at lægge Beslag paa de Godsvogne, som de i Løbet af Dagen kunde haabe at faa belæssede med Udstillingssager. I den Anledning havde vi anskaffet store Papmærker eller Papsedler, paa hvilke der tydeligt stod skrevet: Danemark. Henad Kl. 3 hver Morgen var jeg allerede inde paa Udstillingspladsen med vore Sedler. Det gjaldt da, naar der kom en Vogn ind paa Pladsen, at forsyne den med vor Papseddel, og naar jeg havde faaet denne Morgengjærning godt udført, kunde jeg gaa i Seng igjen.

I 1879 var jeg til Gjengæld hele Aaret fuldt beredt til at virke ved Kjøbenhavns Universitet, hvor jeg som Privatdocent holdt offentlige Forelæsninger i Foraars-Halvaaret. Da dette Forelæsnings-Halvaar var afsluttet, indtraf Universitetets Firehundredeaars Jubelfest. Jeg skal blot omtale, at jeg, ligesom de andre Privatdocenter, oprindelig vel var indbudt til de kirkelige og til Universitetsfesterne, men derimod aldeles ikke til nogen af de forskjellige festlige Sammenkomster. En Indsender til et af de mest udbredte Blade gjorde opmærksom herpaa. Dette hjalp. Alle Privatdocenter bleve straks indbudte, saavel til den Middag, som Kjøbenhavns Kommune lod afholde, som til Kongens Taffel paa Christiansborg.

1880 var jeg i Berlin til en tysk arkæologisk Kongres.

1881 var der geografisk Kongres i Venezia, hvor jeg havde den Glæde at træffe flere Medlemmer fra Sverrig, deriblandt Professor *Otto Torell*, som var bleven Direktør for Sverrigs geologiske Undersøgning. Til den en Fjortendagstid senere i Firenze afholdte geologiske Kongres meldte jeg mig ligeledes som Deltager. Man var dengang just bleven opmærksom paa den store Betydning, som den danske Lærde *Niels Steno* havde haft som en af Geologiens Skaabere. Der blev under Kongressen foretaget en Procession til hans Grav i en af Krypterne under Domkirken i Firenze. Under Kongressen fik vi endvidere Oplysning om, hvor der i Norditalien fandtes Adgang til at faa Moræner fra Istiden at se. Under vor Rejse op igjennem Baden steg vi ud ved Kaiserstuhl for at besøge den gamle Vulkan, der i sin Tid har udkastet en Mængde Pimpsten.

1882 holdt jeg mine sædvanlige Forelæsnings ved Universitetet.

1883 modtog jeg ved Afslutningen af mine Forelæsnings fra Kongen Udnævnelser som midlertidig Docent i Ægyptologi og Assyriologi ved Universitetet, en Beskikkelse, som jeg blev staaende paa, indtil jeg endelig 1916 efter at

være indtraadt i mit 80. Aar blev beskikket til fast Docent, fra hvilken Post jeg fik min Afsked i 1922. Gagen var vel ikke videre stor, 800 Kr. aarlig, langtfra nok til at købe en enkelt uundværlig Bog. Men jeg fik af Staten bevilget en aarlig Understøttelse paa 1000 Kroner, og min Gage blev efter en Tids Forløb forøget til 1700 Kr. Efter min Ansættelse ved Universitetet som Docent var jeg ikke mere i Stand til som tidligere at kunne stille mig helt til Raadighed for Komitéer, der sørgede for Danmarks Deltagelse i Udstillinger, Kongresser o. desl., men var indskrænket til Universitetsferierne.

Hele det følgende Aar 1884 og første Halvdel af Aaret 1885 var jeg optaget af Universitetsarbejde.

Under Embedseksaminerne ved Universitetet døde Formanden for den theologiske Censorkomité, Dr. theol. *Chr. H. Kalkar* i Februar 1886. Det theologiske Fakultet indstillede mig til den ledige Plads, hvortil jeg blev beskikket for tre Aar, og da disse tre Aar vare forløbne, blev jeg atter indstillet og saaledes fremdeles lige til Aar 1916.

I Foraaret 1886 forværredes min kjære Moders Helbredstilstand stadigt, og 11. Maj, midt i Foraarets skjønneste Dage, som altid havde været hende saa kjære, gik hun bort fra dette Liv.

Jeg beundrede min kjære Faders Sjælsstyrke i de Dage. Trods sin dybe Sorg var han i Stand til saavel i Hjemmet som i Tyrsted Kirke at holde fra Hjertets Dyb kommende Taler til min Moders Minde og tolkende sin og hendes Børns Taknemlighed. Paa selve Begravelsesdagen var der mødt mange af vore Venner og Bekjendte. Efter Højtidelighedens Afslutning satte min Fader sig til sit daglige Arbejde, Oversættelse til Dansk af klassiske Forfattere. For mig var det derimod helt umuligt at samle mine Tanker til noget litterært Arbejde. Det var den skønneste Foraarsdag, man kunde tænke sig. Skoven var lige udsprungen og stod i sin fuldeste friske grønne Vaarklædning. Den Dag havde denne Herlighed intet tiltrækkende for mig. Min Sorg var altfor stærk. Havde jeg ikke haft min saa forstaaende Søsterdatter ved min Side i den skønne Vaaraften, ved jeg ikke, hvorledes jeg var kommet over Dagen.

Min Fader flyttede nu fra Tyrsted til det nærliggende Horsens og ind i den dengang ledige Lejlighed paa Stedet Stjernholm, der laa lige overfor den gamle Latinskole. Jeg benyttede hvert Ophold til at flytte det af hans Indbo, han kun sjældent benyttede sig af, men dog ikke gjerne vilde skille sig ved, saaledes hans ret store Bogsamling. Jeg indrettede det saaledes, at min

Fader i Grunden slet ikke mærkede noget til Flytningen. Da jeg havde fuldendt vor Flytning, holdtes der Auktion i Tyrsted, og vi kunde saaledes helt tage Afsked med vort kjære gamle Hjem.

En Del af det følgende Aar deltog jeg i den Studierejse til Grækenland, som Brygger Carl Jacobsen havde bekostet og sat i Gang. Jeg havde først gjort hans Bekjendtskab i Paris, hvor vi sammen besøgte Kunstsamlingerne fra Oldtiden. Jeg har i Tidens Løb haft ikke faa Lærlinge i ægyptisk Kunst, men neppe Nogen med saa levende Interesse som Brygger Carl Jacobsen. Brygger Jacobsen havde skaffet os det danske Undervisningsministeriums bedste Støtte og anbefaling. De fleste af Deltagerne havde offentlige Pligter under dette Ministerium, saa vi fik alle Orlov og gode anbefalinger med paa Rejsen.

Den af Brygger Jacobsen 1887 til Grækenland afsendte danske videnskabelige Ekspedition bestod af følgende Videnskabsmænd og Kunstnere: Arkitekterne *Hans J. Holm* og *Hack Kampmann* — den første, der var Student fra 1854 ligesom jeg, havde jeg lært at kjende straks efter min Ankomst til Universitetet, hvor jeg hurtigt kom til at beundre hans fine og nøjagtige Tegninger — fremdeles Kunsthistorikeren

og Kunstkjenderen *Julius Lange*, Oldgranskeren *Sophus Müller*, Numismatikeren og Kunsthistorikeren *Dr. Chr. Jørgensen*, jeg og endelig Brygger *Carl Jacobsen* selv, der var ledsaget af sin Hustru, *Fru Ottilia Jacobsen*, som med utrolig Nøjsomhed og Selvfornægtelse fandt sig i den overmaade indskrænkede Levevis, hvortil alle, der vilde rejse rundt paa Landet i de græske Provinser, vare henviste. Efterat Brygger Jacobsen havde forsynet enhver af Deltagerne med de fornødne Rejsepenge, overlod han til de enkelte Medlemmer at bestemme Rejseruten. Da vi alle vare ankomne, holdt vi et Møde med Jacobsen, der foreslog mig til Selskabets Kasserer og Forretningsfører, da jeg fra mit Ophold i Athen 1860 var godt kjendt med Byen, og da jeg desforuden havde gjort mit Bedste for at sætte mig ind i det nygræske Talesprog. *A. P. Weis*, Ekspeditionens trofaste Støtte og Hjælper i Undervisningsministeriet i Kjøbenhavn, var et lille Besøg nede hos Ekspeditionen, som dengang befandt sig paa Peloponnes.

I Grækenland var der siden 1860 gjort store Opdagelser af Kunstværker fra Oldtiden. Dette skyldtes væsentligt den græske Stat, som allerede i den Tid, da Kong Otto af Bayern var Konge, havde begyndt at foretage grundige Undersøgelser og omhyggelige Udgravninger, der

vare blevne udvidede og forøgede, efterat den danske Prins Vilhelm var bleven valgt til Helle-
nernes Konge 1863 og havde bestøget Tronen un-
der Navn af Georgios I. Men ved Siden heraf
havde en Enkeltmand, den for den græske Old-
tid højt begejstrede Tysker *Heinrich Schlie-*
mann, ofte fra store Dybder fremdraget hidtil
ukjendte Gjenstande. Navnlige havde han c. 1870
begyndt Udgravningen af den Høj i Landskabet
Troas, som bærer det tyrkiske Navn *Hissarlik*,
og som skulde være Stedet, hvor det gamle Troja
havde ligget.

Et af vore første Foretagender i 1887 var at
søge Audiens hos Kong *Georg* og Dronning
Olga, med hvem vi altid underholdt os i vort
Modersmaal. Vi fik ogsaa Adgangskort til Kon-
gens Have ved Slottet, i hvilken vi flere Gange
traf sammen med Kongen og med Medlemmer
af den kongelige Familie. I Haven fandtes ogsaa
nogle i Nærheden fundne Oldsager fra den
klassiske Tid, som Kongen ønskede, at vi sam-
men med ham skulde tage i Øjesyn. Da Kong
Georg ikke havde noget kjærere Ønske end at
hjælpe os paa alle mulige Maader, stillede han en
Dampkanonbaad til vor Raadighed, særligt til
Besøg af Steder, der ikke vare altfor langt borte
fra *Peiraiæus*, saaledes at vi kunde være tilbage
om Aftenen i god Tid. Vi blev derved bl. a. satte

i Stand til at besøge det interessante Tempel paa Ægina paa én Dag.

Uagtet Athen uden Sammenligning var det Sted i Grækenland, hvor man fandt de talrigste og mest oplysende Oldtidslevninger, var der dog paa flere andre Steder opdaget saa mange og saa vigtige Mindesmærker, at man kun ved Selvsyn kunde erhverve sig en begrundet Mening om den græske Civilisations og Kunsts Udvikling og Tilstand gjennem Tiderne. Den danske Ekspedition maatte derfor foretage en Rundrejse omkring i de gamle græske Lande. Vi engagerede derfor en Dragoman, som talede og forstod til Fuldkommenhed Fransk og Tysk foruden Nygræsk, fremdeles en Kok og en Tjener. Der blev anskaffet Jernsenge, Tallerkener, Glas og Kopper. Det blev alt pakket sammen, saaledes at vi kunde medtage det paa vor Tur igjennem Landet, som vi vilde komme til at tilbagelægge paa Hesteryg. Rejsen udgik fra Peiraios, hvorfra vi paa et Dampskib blev bragte over til Peloponnes, hvor vi løb ind i den Bugt, der fører ind til Neoz Epidauros, fra hvilken der er et Par Kilometer Vej op til Nutidsbyen Ligurio, der ligger nær op til det Sted, hvor det gamle Epidauros laa med sit berømte Tempel for Asklepios. Vi havde et Anbefalingsbrev fra selve Kong Georg til Apothekeren i Ligurio, der

skaffede os fortræffelige Opholdsrum og drog omhyggelig Omsorg for, at vort Ophold blev saa nyttigt og behageligt som vel muligt. Fra Epidaurus begav vi os til Nauplion. I det Hotel, hvor de fleste af os tog ind, talede Værtens Søn udmærket Fransk. Han havde tilbragt flere Aar i Frankrig, hvor han havde studeret Lovkyndighed i Bordeaux, ved hvis Universitet han var bleven docteur en droit. Under vort Ophold tog han sig af os med den største Opmærksomhed og gav os mange gode Raad.

Men vor Tid var ikke ubegrænset. Vi maatte videre i Retning af Landskaberne Arkadien, Lakonien, Messenien og Elis, hvor Samfærdselsmidlerne stod paa et temmelig primitivt Standpunkt. Vi maatte derfor til vor Rundrejse stadig nøjes med Hesteryggen. Denne Omstændighed havde til Følge, at vi især maatte tage meget Hensyn til vor Vandforsyning. Vi maatte derfor undertiden gjøre Dagsrejserne kortere end vi ønskede, fordi der ingen Kilder var paa de Steder, hvor vi havde tænkt at tilbringe Natten.

Den første By, vi passerede, var Argos. Derfra gik vi til Myli (d. v. s. Møllerne), Piali og ind i Lakonien til den vidunderlig skønne Eurotasdal, som vi fulgte til nær Sparta, hvor der er et interessant Museum. Vor første Station efter at have forladt Sparta og passeret igjennem Mistra

og dets Ruiner var et Hus i Byen Tripi, et godt Eksempel paa et græsk Landsbyhus, der vistnok repræsenterer en ret gammel Type. For Hans J. Holm blev de to Døgn, vi ufrivilligt paa Grund af det uafbrudte Regnvejr kom til at tilbringe der, ikke nogen unyttig Tid, da han hele Tiden var optaget af Opmaalingen af alle Værelserne og af hele Huset. Da Vejret heldigvis blev bedre, blev vi enige om at give os paa Vej op til Klippekannten, der fra gammel Tid danner Grænsen imellem de to Landskaber Lakonien og Messenien. Vegetationen med de mange ældgamle Plataner med de tykke knudrede Stammer frembød den største Interesse. Messenien var særdeles smukt og indbydende. Det samme maa siges om Landsbyen Lada, der ligger et Stykke nede paa den messeniske Side af Bjerget. Oppe i den første Del af Byen var der et pynteligt Hus, hvis Besidderske stod ude ved Landevejen og indbød os til at tage Ophold i hendes Hus. Men vor Kok havde et andet Sted i Byen bestilt Logis til os. Af denne Indkvartering blev der imidlertid Intet. Det bestilte Logis var nemlig saa slet, at vi straks blev enige om at søge vor Bopæl i det pyntelige Hus, der var bleven os tilbudt straks ved vor Ankomst. De til os af Kokken bestilte Rum befandt sig nemlig paa Loftet over et ret stort Rum, der benyt-

tedes til Stald for Kvæg, der gik frit omkring derinde. Trappen eller Stigen, som den snarere kunde kaldes, der førte op til de for os bestemte Rum, befandt sig i den bagerste Ende af Kvægrummet. Man maatte passere igjennem hele Rummet, naar man vilde op til vore Værelser eller ud til Omverdenen, og Kvæget var ikke meget tilbøjeligt til at gaa til Side, for at vi kunde komme frem. Vi havde hurtigt faaet nok og lod vore aflæssede Sager bringe op til det Hus, vi var kommet forbi, og hvor vi nu tog Bolig. Her var let Tilgang, lyst, Udsigt og frisk Luft. Men da vi skulde til at udpakke vore Sager, var der ikke faa Gjenstande, som ikke vare til at finde nogetsteds. De maatte være blevne stjaalne af Beboerne af vort første Logis og gjemte. De fleste af de manglende Sager modtog vi siden i Athen gjennem de græske Ministerier og den danske Generalkonsul i Athen. Fra Lada tog vi til Kalamata. I den nærmeste Omegn er der ikke Ruiner, men i en Afstand af 50 km. finder man Levningerne af det gamle Messene (nu Ithome). Af Mindesmærker fra Oldtiden i denne Egn af Grækenland, som vi fremfor alt maatte besøge, maa jeg omtale det højtliggende Tempel i Bassæ, som ofte kaldes Templet i Phigalia. Det var længe helt ukjendt i Europa. Dets Tilværelse blev først opdaget 1765. Som

en af de tidligste Besøgere maa nævnes *P. O. Brøndsted*, der kom derop vistnok ikke ret længe, førend han rejste hjem til Danmark. Den lille By *Andritsena* blev en af vore sidste Stationer, før vi naaede vort foreløbige Maal, *Olympia*, hvor vi toge Ophold for flere Dage, inden vi over *Zante*, *Patras* og *Korinth* tog til *Athen*. Efterat være kommet tilbage til *Athen* tog jeg Afsked med Medlemmerne af Ekspeditionen, hvorpaa jeg begav mig paa Vejen til *Brindisi*, *Napoli*, *Rom* og nordpaa.

I 1888 holdt jeg Forelæsninger og udførte forskellige Pligter ved Universitetet med Sommerferie hos min Fader, der siden 1886 som emeritus boede i *Horsens*, og i *England* for at hente min Søster og hendes Børn til Danmark.

I 1889 var der atter Verdensudstilling i *Paris*, saa jeg kom til at tilbringe adskillig Tid af min Sommerferie i *Frankrig*, men nogen Funktion kunde jeg ikke paatage mig. I September Maaned holdtes der i *Sverrig* og *Norge* et stort videnskabeligt Møde. Den egentlige Organisator var den svenske Orientalist og Rejsende *Carl Landberg*, der tidligt var kommet til *Italien*, nærmest for sit Helbreds Skyld, og havde taget Del i den internationale arkæologiske Kongres i *Bologna* 1871. Jeg havde her lagt Mærke til den fuldendte Maade, paa hvilken han, der saa al-

deles ud til at være Svensker, taledede det italienske Sprog. 1872 gik han til Østerlandene, hvor han lærte Arabisk lige saa perfekt. Han rejste rundt i 11 Aar i Syrien og Arabien, samlede en Mængde sjældne, tildels ukjendte arabiske Haandskrifter, som han fik Holland til at købe, og hvoraf han selv udgav en nøjagtig Beskrivelse. Han blev 1882 Dr. philos. i Leipzig hos den berømte Arabist, Prof. *H. L. Fleischer*. Efter det voldsomme Jordskjælv paa Ischia 28. Juli 1883 søgte han, der ved Giftermaal var kommen i Besiddelse af megen Rigdom, at lindre Nøden paa Øen ved at opsøge og understøtte de mest trængende. Til Belønning herfor gav Kongen af Italien ham Værdigheden som Greve, en Titel, som Kong Oskar II gav Gyldighed i Sverrig. 1888 blev han hos Khediven Generalkonsul og diplomatisk Agent for Sverrig og Norge, hvilket han opgav 1893 for paany at give sig paa Studierejser, bl. a. til Sydarabien med en østrigsk Ekspedition, forøvrigt blev han snart uenig med en af dennes Ledere og forlod tilsidst fuldstændigt Ekspeditionen. Ved Kongressen var han Generalsekretær, men for Resten den enemægtige Ordner af alt, hvad der foregik.

I 1890 var jeg i Ober-Ammergau for at overvære Passions-Skuespillene. Men iøvrigt tilbragte jeg det meste af min Sommerferie hos min Fa-

der i Horsens. Der var forøvrigt i 1890 i Paris en offentlig Auktion, hvor der fandtes en sjælden Samling af ægyptiske Kunstværker af den allerstørste Værdi. Det var den nylig afdøde franske Generalkonsul *Sabatiers* Privatsamling af de mærkeligste ægyptiske Kunstgjenstande fra Oldtiden, der nogensinde vare komne til Europa. Han havde været fransk Generalkonsul i Luksor, der var en Del af den gamle Hovedstad Theben, og her havde han samlet sin enestaaende Samling. Paa Grund af sin høje Værdighed som fransk Generalkonsul havde han, da han havde taget sin Afsked og vendte hjem til Frankrig, af Khediven faaet Tilladelse til at medtage hele sin Samling af ægyptiske Oldsager. Direktøren for Nationalmuseet og Antiksamlingen *Dr. Sophus Müller* havde haft det Held hos den danske Regering at faa en Bevilgning til at anskaffe forskjellige ægyptiske Oldtidsgjenstande, der haardt savnedes i denne Samling. Brygger Jacobsen benyttede Lejligheden til at bede *Dr. Müller* om at købe nogle enestaaende ægyptiske Kunstværker til Glyptothekets nylig grundede græsk-romerske Kunstsamling. *Dr. Müller* skilte sig fortræffeligt fra det ham givne Hverv. Han erfarede ikke blot, at Hertugen af Aumale agtede at købe adskillige af de Gjenstande, som Jacobsen ønskede,

men han fik ogsaa at vide, hvor meget Hertugen vilde give for hvert enkelt Stykke, og telegraferede Beløbene til Jacobsen for at faa hans Tilladelse til at overbyde ham, hvilket denne beredvilligt bemyndigede ham til. Takket være Dr. Sophus Müller kom Glyptotheket derved i Besiddelse af en Række enestaaende ægyptiske Kunstværker, som siden den Tid have været nogle af Glyptothekets bedste Skatte.

1891 afholdtes en arkæologisk Kongres i Bruxelles. Jeg holdt paa Kongressen et Foredrag over det ved Gundestrup fundne mærkelige Sølvkar, som min Søsterdatter *Ingeborg Muller*, der ledsagede mig, havde udført en Skizze af.

1892 blev et af Mærkeaaerene i mit Liv, idet Brygger Carl Jacobsen havde stillet en efter Omstændighederne ret betydelig Sum til min Raadighed til under et Ophold i Ægypten at indkjøbe Kunstværker og Oldsager fra dette gamle Kulturland. Dengang jeg sammen med Henrik Scharling havde berejst Ægypten, havde jeg aldeles ikke været i Stand til at indkjøbe den allermindste Oldsag. Jeg havde indskrænket mig til et Par soltørrede Mursten af Nilødynd med Ramses II's hieroglyfiske Navne paa trykkede, hvilke med god Grund kunde formodes at være blevet strøgne i Ægypten af Israelliterne, men disse Sten gik tabt under Hjem-

sendelsen ved Skibets Stranding paa Kysten af Holland. Da vi, imedens vi laa ved Theben, hos en arabisk Handlende i Luksor, *Mustapha-Aga*, der tillige var engelsk Konsularagent, havde set en godt bevaret større Statuette, en paa Hug siddende Harpokrates Figur, bleve vi enige om at bede Scharlings Fader gaa op til Museumsdirektør *Chr. J. Thomsen* og meddele ham, at der i Luksor var en god Statuette at faa for 1000 Rdlr. Da gamle Thomsen havde hørt om denne Pris, slog han Hænderne sammen af Forbauselse og bad Scharling meddele os, at der aldrig kunde være Tale om at skaffe saa mange Penge. Nu var jeg derimod heldigere. Efterat have faaet Brygger Jacobsens Anmodning gik jeg uden at standse et Øjeblik til Kairo, hvor man finder de solideste Oldsagshandlende og de bedste Oldsager. Næste Morgen tidlig styrede jeg min Kurs til Oldsagshandleren *Paul Philip*, oprindelig fransk Snedkersvend, der havde slaaet sig paa Handel med ægyptiske Oldsager. Vistnok ikke ret længe før min Ankomst havde han købt et sjældent Stykke fra Oldtiden, et lille Menneskehoved af en rødlig Sten, hvis Øjne var indlagt med Bjergkrystal, bag ved hvilket der var indsat et lille Stykke Metal, hvis Glans gav Øjnene et ejendommeligt Liv. Vistnok i selve Oldtiden havde man søgt at ødelægge det lille Hoved. Det

var tildels lykkedes, men ogsaa kun tildels. Jeg var særdeles glad over, at Brygger Jacobsen havde sat mig i Stand til at erhverve et saa sjældent, næsten enestaaende Kunstværk for Ny Carlsberg Glyptotheket. Jeg indkjøbte ogsaa to Træfigurer af Ægyptere, vist begge fra det femte Dynasti, men ikke godt forarbejdede. Af Gjenstande fra det Gamle Rige eller Memfis Tiden var der i det hele taget meget faa Gjenstande at faa hos europæiske Oldsagshandlerne, fordi disse ikke gjerne kjøbte slet bevarede Oldsager med ødelagte Indskrifter og mangelfulde Billeder.

Foruden den omtalte europæiske Oldsagshandler Paul Philip maa jeg omtale *Kytikas*, af Fødsel Græker, men fuldt ud Europæer i alle Henseender. I hans ikke synderlig omfangsrige Butik fandt man ofte interessante og vigtige Oldsagsgjenstande til passende solide Priser. Hensimod Lukketid om Aftenen plejede de i Kairo hjemmehørende Arkæologer at se ind til *Kytikas*, hos hvem man oftere traf Embedsmænd fra det ægyptiske Museum. Man kunde som Følge heraf hos *Kytikas* ofte faa gode Oplysninger om Oldsagsfund og Opdagelser rundt om i Ægypten. Hvad de talrige ægyptiske Handlerne med Oldsager angaar, havde neppe nogen af dem Regeringens Tilladelse til at drive Handel.

Alt Salg dreves hemmeligt. De fleste, der levede i den lille arabiske Landsby ude ved de store Pyramider, viste kun deres Oldsager, naar det var mørkt, hvorpaa de i Mørket slæbtes fra det ene hemmelige Skjulested til det andet. De mest kjendte Handlende var Brødrene *Soliman* og *Ibrahim Abd-el-Samon*. I Byen Ghizeh levede den arabiske Handlende *Ali*, der var den eneste lidt europæiserede arabiske Handlende, jeg traf paa. Han havde heller ingen officiel Tilladelse til at holde Udsalg af Oldsager og indlod sig derfor kun med dem, som han kjendte fra tidligere Besøg.

En Dag kom en Araber til mig paa Gaden i Kairo og viste mig en lille Figur med de Ord: »Er det ikke en nydelig lille Figur, men jeg har ogsaa givet 100 £ for den, men da jeg holder saa meget af Dem, skal De faa den for samme Pris.« Jeg svarede: »De har Ret, det er en fin lille Figur, men den er ikke sjælden. Jeg vil ikke give mere end én Shilling for den.« Dertil svarede han uden Betænkning: »Take it and give me the shilling or five piastre.« Jeg gav ham Mønten, Figuren er nu paa Glyptotheket. Jeg har ofte siden mødt den samme Araber. Han kom mig altid venligt imøde: »Jeg holder saa meget af Dem, men De har været mig en meget dyr Ven. Jeg havde lige købt en lille fin Figur og betalt 100 £ for den, saa mødte jeg Dem, og

da De er mig saa kjær, saa gav jeg den til Dem for 1 Shilling.«

Da jeg havde været adskillige Uger i Kairo under daglig Omgang med de fleste Ægyptologer, som dengang opholdt sig der, maatte jeg tænke paa at rejse hjemad. Jeg havde nemlig planlagt en Rejse til Rusland for der at foretage et omhyggeligt Studium af det udmærkede ægyptiske Museum i Petrograd, som desforuden har en særegen Værdi ved, at der haves fortræffelige Hjælpemidler til ret at forstaa Betydningen af Samlingen, især en Katalog, der er forfattet af den store russiske Ægyptolog, *Woldemar Golénischeff*. Desuden agtede jeg mig i Sommerferien til Moskva for at deltage saavel i den 11te arkæologiske Kongres som i den statistiske Kongres sammesteds.

Den arkæologiske Kongres begyndte 1. Aug. 1892. De skandinaviske Stater var alene repræsenterede ved mig. Kongressen afsluttedes med en elegant Diner. En af Stormagternes Repræsentanter skulde paa Kongressens Vegne udbringe Skaalen for Kejseren og Kejserinden. Men Tyskland vilde ikke træde tilbage for Frankrig. Derimod enedes de begge om at komme til mig og bede mig holde Talen, hvilket jeg gjerne indvilgede i.

En Del af den statistiske Kongres' Medlemmer,

særlig alle de franske Læger, begav sig en af de nærmest følgende Dage paa en Udflugt til Niznij Novgorod. Her holdtes netop den berømte store Messe. Men der var det Aar langt fra saa mange Fremmede som sædvanligt. Der var nemlig Koleræ i Byen, vel ikke en af de værste Epidemier, men dog med ikke faa Tilfælde. Generalguvernøren i Byen havde derfor stillet sin Embedsbolig til Sundhedskommissionens Raadighed. Da Flertallet af vort Selskab satte Pris paa at se, hvorledes det provisoriske Hospital var indrettet, passerede vi igjennem alle Værelserne, hvor jeg vekslede nogle russiske Ord med flere af de Syge. Jeg kunde desværre ikke strække mine Rejser videre end til Kasan. Sproget i denne By var Tatarisk, der var nær beslægtet med Tyrkisk, som jeg havde sat mig meget ind i. Herfra maatte jeg tage Toget til den østrigske Grænse. Jeg havde nemlig meldt mig som Deltager i en engelsk Kongres. Jeg kom kun to Timer for silde til London og naaede ind lige i det Øjeblik, da Mødet begyndte.

Jeg var i 1892—93 iøvrigt meget optaget af Redaktionen af den danske Katalog over Glyptothekets ægyptiske Samling, som bekostedes af Ny Carlsberg, hvorimod jeg selv maatte skaffe Midlerne til franske Udgaver af Fortegnelserne.

I Efteraaret 1893 havde min Fader, da han

nærmede sig de niti Leveaar, den Glæde at se sin kjære Svigersøn, *Sigvald Muller*, hos sig paa Stjernholm. Han havde haft Arbejde i Sydamerika og var nu kommet tilbage til England, hvorfor han benyttede Lejligheden til at tilbringe denne sjældne Mærkedag sammen med sin Svigerfader. Min Søster følte sig derimod ikke stærk nok til at rejse, men sendte som sædvanlig en trykt Sang, der blev afsunget paa Festdagen d. 6. Nov. 1893. Min Fader havde i Haab om at opleve Dagen indbudt en større Kreds af Venner og Bekjendte til et Middagsmaaltid paa Jørgensens Hotel i Horsens, hvor Festen gik heldigt og fornøjeligt fra først til sidst. Men efter en Snes Dages Forløb fik jeg imidlertid et Brev fra Horsens, som ængstede mig meget. Min Svoger og jeg tog tilsidst Beslutning om at vende tilbage til Horsens, men min Faders sidste Time var slaæet, inden vi naæde dertil. Uagtet han ikke havde mange Kræfter tilbage, var han til det sidste stadig virksom og optaget af Oversættelser fra den gamle klassiske Litteratur. Efterat han havde faaet Horats Oder udgivne i Oversættelse 1893, havde han taget fat paa Xenophons Kyropaideia, som han hver Morgen fra 7—8 med den største Iver og Nøjagtighed syslede med. Om Morgenen d. 2. December havde han derefter taget Plads i en Læne-

stol i sin Dagligstue, hvor snart efter to gode Venner kom for at se til ham. De havde ikke siddet der længe, før min Faders Aand blideligt forlod den jordiske Bolig, hvor den havde været til Huse i over niti Aar. Da min Svoger og jeg kom ind paa Stationen, stode de to Venner der for at bringe os det sørgelige Budskab. Jordfæstelsen fandt Sted paa Tyrsted Kirkegaard ved min hedengangne Moders Side.

Da min Fødselsdag indfaldt 7. Januar, og min Fader vidste, at jeg endnu kunde tilbringe denne Dag i Horsens, havde han allerede længe før Jul benyttet Lejligheden til at indbyde vore bedste Venner. Nu var Fader død, men hans Hjem stod endnu til min fulde Raadighed, og jeg havde derfor fornyet Indbydelsen til alle. Jeg kom derfor straks i 1894 tilbage til Stjernholm og havde her den Glæde paa min Fødselsdag at se adskillige af min Faders Venner som Gjæster i hans sidste Hjem, hvor jeg bragte dem min Tak for det Venskab, de altid havde vist ham. For mig var min Faders Død et Tab af den allerstørste Betydning. Vel havde jeg mit egentlige Hjem i Kjøbenhavn. Men dér havde jeg kun, hvad jeg behøvede til mine daglige Studier og Forelæsninger, og naar jeg havde Brug for en Bog, som jeg ejede, rejste jeg over til min Fader for at hente den, men naar det

blev Ferie ell. lign., bragte jeg den tilbage til Jylland. Fra min tidligste Ungdom havde jeg især haft arkæologiske Bøger hos min Fader, der beredvilligt indrømmede mig Brugen af forskellige Vægge i Gjestekamre og i Konfirmationsstuen til Bogreoler. Mit Bibliothek var, saa længe min Fader levede, i den bedste Orden, men da han var død, forlangtes der saa ublu Priser for at gemme mine Bøger, at jeg maatte se at faa dem anbragt paa anden Maade. Men Enken efter min afdøde Fætter, *Hugo Muller* til Astrup i Salling, var saa elskværdig at overlade mig en Del Vægge til Bøger i Kamre paa Astrup, imedens andre Bøger bleve førte til Kjøbenhavn.

Jeg kan ikke nægte, at den mig overdragne Bestilling at være Docent baade i Assyriologi og i Ægyptologi efterhaanden begyndte at vokse mig over Hovedet. Med Ægyptologien gik det dog ret godt, da jeg her fik en udmærket Støtte i den nuværende Lektor i Ægyptologi ved Universitetet, fhv. Overbibliothekar ved det Store kongelige Bibliothek, *Hans O. Lange*, der allerede, inden han kom til Universitetet som Student og imedens han endnu gik i Aarhus lærde Skole, med Held havde arbejdet sig ind i Ægyptologien ved Hjælp af det af Amtmand *P. C. Dahl* paa Moesgaard skabte udmærkede ægyptologiske Bibliothek. Med Assyriologien var

jeg ikke saa heldig stillet. Der holdtes nok paa det Store Kongelige Bibliothek flere Tidsskrifter, i hvilke der fremkom assyriologiske Meddelelser af stor Betydning, men det var langt fra tilstrækkeligt til at følge med Videnskabens Fremskridt. Det var derfor en fuldstændig Nødvendighed for mig at rejse paa Studierejse mindst én Gang om Aaret til England og Frankrig. Efterat jeg derfor havde anvendt Sommerferien 1894 til ægyptologiske og assyriologiske Studier i disse Lande, gik jeg først i September til Orientalistkongressen, der holdtes i Genève. Derfra tog jeg til Ægypten, hvor jeg fortsatte mine Studier. Jeg gjorde herunder en Udflugt til Fayum med min Ven, Grækeren *Alexander Dingli*, der tidligere havde ernæret sig af Handel med Strudsfjeder, hvilken Næringsvej Mahdiens Oprør havde umuliggjort, hvorpaa han havde slaaet sig paa Oldsagshandelen. Der var i denne By tre Udsalgssteder af ægyptiske Oldsager. De tilhørte alle tre samme Mand, der i hvert af de tre Huse havde et Udsalg og en — Kone, altsaa i det hele tre. Fire er jo tilladte. Ved Dinglis Hjælp fik jeg bl. a. en særdeles god Samling Terrakottafigurer til overmaade billig Pris. Denne ejendommelige hellenistiske Kunstretning havde hidtil kun tiltrukket sig liden Opmærksomhed i Europa. Som Følge heraf tog Brygger

Jacobsen ikke videre Hensyn til dem. Heldigvis kom vistnok den største og bedste Kjender af den hellenistiske Kunst, Prof. *Th. Schreiber* fra Leipzig, flere Aar efter til Glyptotheket. Jeg skyndte mig straks ud til Ny Carlsberg, hvor jeg traf Professoren i interesseret Samtale med Brygger Jacobsen, der øjensynlig satte stor Pris paa Besøget. Saa snart Jacobsen havde sluppet ham, traadte jeg til og var ikke sen til at føre ham hen til de Terrakottafigurer fra Kejsertiden, som jeg havde hjembragt. Som jeg i Forvejen havde været overbevist om, udtalte Professor Schreiber sin store Glæde over at se denne ham helt ukjendte, store og vigtige Samling. Jeg udtrykte min bedste Tak, tilføjede, at jeg var fuldt ud kjendt med Figurernes kunsthistoriske Betydning, og bad ham snarest mulig sige til Jacobsen, hvad han lige havde sagt til mig. Professor Schreiber holdt Ord. Han forklarede straks ved første Lejlighed Figurernes Betydning for Brygger Jacobsen, der øjeblikkelig gav Ordre til, at der skulde forarbejdes Fodstykker til alle Figurerne, og at de skulde opstilles paa en Plads, hvor de faldt i Øjnene.

Professor Schreiber overlevede ikke ret mange Aar sit Besøg i Glyptotheket.

Det følgende Aar blev et af de interessanteste, jeg har oplevet, vel nok det interessanteste.

Jeg opnaaede nemlig i dette Aar at faa Ruinerne af det Homeriske Troja at se og at faa alle Bygningsrester fra den Tid paaviste og forklarede af den bedste Kjender af Troja, Arkitekten og Oldgranskeren *Wilh. Dörpfeld*, der efter Schlie-manns pludselige Død i Napoli 1890 sammen med hans Enke, født Kastromenos, havde fuldendt Udgravningen af det gamle Troja. Ekspeditionen, som under Dörpfelds Ledelse endte med Besøget ved og Forklaringen af det storartede Fund paa Højen Hissarlik en Milsvej syd for Dardanellerne, tilhørte Foraaret 1895.

Jeg kom i April Maaned til Athen, hvor Brygger Jacobsen ogsaa ankom. Vi blev begge venligt modtagne af Kongen og Dronningen. En Dag kom Kong Georg, ledsaget af den yngste Prinsesse, ned til mig i Museet. De fulgtes med mig i over to Timer, og vi besøgte alle de Sale, hvori der var opstillet Oldtidsgjenstande. Den 23de April afhentede Kongen os i vore Boliger og kørte os ud til sit Landsted, Tatoi, hvor vi blev Resten af Dagen og fik alt forevist af Kongefamilien selv.

Selve Ekspeditionen var med alle sine Enkeltheder arrangeret af det tyske arkæologiske Selskab, hvis Sekretær og Bestyrer Dörpfeld var. Den hørte til de Foranstaltninger, der blev truffene, for at de unge Tyskere og Studerende

fra andre Lande, som havde søgt deres Uddannelse i klassisk Kunst og Oldtidsliv ved de tyske arkæologiske Lærdomsanstalter i Athen, af Selvsyn kunde lære de i de senere Aar udgravede Bygninger fra Oldtiden at kjende. Til Ekspeditionen var der lejet et Dampskib. Brygger Carl Jacobsen, som var kjendt med Dörpfeld fra tidligere Tid, havde bedt om en Plads for sig selv og om en til mig, som jeg med uendelig stor Glæde tog imod. Jacobsen havde ogsaa som sin Gæst indbudt gamle Professor J. L. Ussing, men han havde paa Grund af sin høje Alder og begyndende Svaghed ikke turdet tage imod den venlige Indbydelse. Saavidt jeg mindes, vare vi i det hele 58 med paa Turen, saavel Herrer som Damer, tilhørende mange forskjellige Nationaliteter. Vi steg ombord i Peiraieus og besøgte først flere Punkter paa Kysten af Attika for tilsidst at kaste Anker i den fra Krimkrigens Dage kjendte Besika Bugt paa Lilleasiens Kyst, hvor der var sørget for, at vi kunde komme i Land, og hvor Dörpfeld af den tyrkiske Overkommando havde faaet tilført et Antal tyrkiske Militærheste. Der var ogsaa fremskaffet en Oksevogn, et særdeles primitivt Kjøretøj, men det kunde dog afgive Siddepladser for dem af vore Damer, som nødtigt vilde befordres paa Hesteryg. Vi kom lykkeligt til Højen Hissarlik, som

Schliemann havde gennemgravet til Bunden, og som indeholder flere ovenpaa hinanden anlagte Byer, der alle synes at være blevne ødelagte, vistnok ved Fjendehaand. Af de oven over hinanden liggende Bylevninger fandtes den næstnederste, den saakaldte »anden By«, at have efterladt sig de betydeligste Rester med Porte og Fæstningsværker, hvorfor Schliemann antog den for at være Homers Troja og Priamos' By. Gaaende ud fra denne Forudsætning tog Schliemann ikke i Betænkning at fjerne alle Bygningsrester fra de følgende Byer, deriblandt Bygninger tilhørende den »sjette By«, skønt der nu neppe kan tvivles om, at netop denne er selve Troja. Men en stor Opdagelse var kommet til efter Schliemanns Død og skyldtes Wilh. Dörpfeld. Den »sjette By« strækker sig over et videre Omraade end de foregaaende Byer, beliggende udenfor Højen Hissarlik og ikke undersøgt af Schliemann, saaledes at vi nu ikke mangler Eksempler paa Bygningsrester fra den By, vi nu antager for at have været det Homeriske Troja.

Efter at vi af Dörpfeld vare blevne førte rundt paa Højen Hissarlik og paa de nærmest tilstødende Strækninger, maatte der brydes op, da vi skulde gaa ombord paa vort Dampskib, der havde bevæget sig fra Besikabugten til Dardanellerne og her ventede os ved den asi-

atiske Kyst af Strædet. Jeg alene ønskede at gaa til Fods for at faa et Spørgsmaal afgjort, om hvilket der i Litteraturen ikke gaves sikker Oplysning, nemlig om, hvor langt der er fra Hissarlik til Dardanellerne. Afstanden angives i mange Skrifter, men de afviger overmaade meget. Paa min Fodtur kom jeg snart paa det Rene med Spørgsmaalet. Fra Dardanellerne strækker et Indhav sig ind i Landet og op imod Hissarlik. Dertil er der fra Højen omtrent den halve Vej af Strækningen fra Hissarlik til Dardanellerstrædet. Denne Undersøgelse, foretaget helt alene i en øde og omtrent ubeboet Egn, havde paa et hængende Haar kostet mig Livet. Jeg var kommet bort fra den Sti, som Selskabet fulgte, og ind paa en anden, hvor jeg blev opdaget af en ung, kraftig Tyr, der udstødte et Brøl, da han saa mig, og viste mig, hvorledes han agtede at behandle mig. Med Hornene rodede Tyren i Græsjet, løsnede nogle Græstørv og kastede dem op i Luften, for, naar de faldt ned, at gjenbore dem, idet han aabenbart fortalte mig, at saaledes skulde jeg behandles om faa Øjeblikke. Jeg var aldeles ikke forberedt paa Forhandling med Tyre. Men idet jeg saa mig om til alle Sider, fik jeg Øje paa en græsk Dreng paa en 11—13 Aar, der kom til Syne over en nærliggende Bakkekam. Øjeblikkelig fo'r jeg af

Sted saa hurtigt, som det var mig muligt, for at se, hvad han vilde foretage sig med Dyret. Han havde Hænderne fulde af Smaasten, som han kastede paa Tyren. Jeg samlede ligeledes Smaasten. Men det var ikke Hovedsagen. Det væsentligste Skræmmemiddel var at hæve begge Arme i Vejret, idet han samtidig brølte højt. Jeg gjorde det samme, og vi stode nu ved Siden af hinanden i denne Stilling ligeoverfor Tyren, der aabenbart blev noget betænkelig ved at angribe os. Efter nogle faa Øjeblikke vendte den om og forsvandt bag Horizonen. Jeg fortsatte min Gang eller rettere mit Løb til Dardanelerne, hvor jeg straks blev iagttaget fra Damperen, der sendte en Baad til Land efter mig.

Næste Dag naaede vi Konstantinopel. Derfra tog vi til den ældste tyrkisk-ottomaniske Hovedstad Brussa, hvor der var et fortræffeligt fransk Hotel. Ved Siden af det tyrkiske Sprog tales der af den talrige jødiske Befolkning i Byen, ligesom i Saloniki, Spansk. Jøderne ere Fremmedførere og tale baade Fransk, Engelsk og Spansk. Vor sidste Station var Adrianopel, hvorpaa vi rejste hjem over Wien.

Det første Halvaar af Aaret 1896 anvendte jeg til Arbejder i Hjemmet. Men i min Sommerferie maatte jeg dette Aar fortsætte mine Studier i Paris, hvor jeg havde den Glæde at træffe

sammen med min ældste Søsterdatter, *Ingeborg Muller*. Jeg fulgte, efterat vi havde faaet nogle ægyptiske Billeder tegnede, med min Søsterdatter til England, hvor jeg traf min Søster og fik hendes Tilladelse til næste Foraar at medtage min Søsterdatter paa en Rundrejse til de Museer i Europa, hvor der var ægyptiske Gjenstande.

Vi rejste da i Marts 1897 via London til Berlin, München, Sveits og Italien. Fra Milano tog vi til Firenze, hvor der er et højst interessant ægyptisk Museum, der for nylig af den udmærkede Direktør *Schiaparelli* var bleven beriget med adskillige sjældne Stykker. Jeg var godt kjendt med Personalet og med *Schiaparelli* og gik derfor ikke ind ad den officielle Indgang, men gennem Gaarden op ad Bagtrappen til Direktøren, der straks indbød os til den højtidelige Indvielse af det udvidede Museum, som skulde finde Sted et Par Dage efter i Nærværelse af Kronprins Victor Emanuel og Kronprinsessen. Efter Indvielsen fulgte vi med de Kongelige Højheder rundt om i Museet, hvor vi særligt standsede ved de vigtigste af de nyfundne etruskiske Sager. I Sommerferien 1897 gjorde jeg en Rejse til Norge, hvor der i nogle Museer findes enkelte ægyptiske Gjenstande, af hvilke de vigtigste ere nogle malede Sarkofager, sendte som Gave fra Khediven til Christiania Museum. I

det følgende Halvaar var jeg optaget af Arbejde i Hjemmet, bl. a. af Afslutningen af Katalogen over den ægyptiske Afdeling paa Ny Carlsberg Glyptothek, der udkom 1899.

1898 blev for mig et Sorgens Aar, idet jeg 22. Januar mistede min kjære, eneste Søster *Anna*, som længe havde været af mindre godt Helbred. I Foraaret begav jeg mig paa en Studierejse til Østrig. Der var saaledes kommet en temmelig stor malet Sarkofag til det store Gymnasium i Byen Ratibor i Schlesien, som Konrektor *König* havde udgivet en Beskrivelse over, men han havde ikke været bevandret nok i Ægyptologien til at turde angive Tidspunktet for dens Fremkomst. Dette er imidlertid meget klart for alle og enhver, som har underkastet de ægyptiske Sarkofager en omhyggelig Undersøgelse. Den henhører til Tidsrummet mellem det 22de og 26de Dynasti, maaske snarest til det første Tidsrum. Efter Sommerferien begav jeg mig atter paa Studierejse til Udlandet, bl. a. til Holland, Belgien og England.

1899 var der berammet en Orientalistkongres i Rom. Fra Danmark havde bl. a. jeg meldt mig sammen med min Søsterdatter. Orientalistkongressen i Rom var godt besøgt, men Klimaet var langt fra efter Ønske. Den Dag, Kongressen sluttede, var der udstedt Indbydelse til at møde

i Septimius Severus' Kejserpaladser paa Palatinerhøjen. Af disse staar der en hel Del, endogsaa noget af Lofterne, men de kunde kun dække lidet imod Regnen. Næste Dag tog vi med Toget til Napoli og efter et kortere Ophold til Brindisi, hvorfra vi indskibede os til Athen. Derfra gik vi til Alexandria og Kairo. Vi gik endnu den Dag, vi ankom til Hovedstaden, ud for at se paa Kairos Mærkeligheder og mødte paa denne Spadseretur den senere Overbibliothekar Dr. *H. O. Lange*, der var bleven kaldet til Kairo af Kommissionen for Udarbejdelsen af Katalogerne over det ægyptiske Museum for sammen med den senere Direktør for Berlins ægyptiske Samling, Dr. *Heinrich Schäfer*, at udarbejde Katalogen over en særlig vanskelig Afdeling. Det ægyptiske Museum var bleven flyttet fra det daarlige og snavsede Lokale i Bulak til det for Khediven opførte Palads nær Byen Ghizeh, der imidlertid var saa slet opført, at det maatte erstattes af et mere hensigtsmæssigt. Man fandt en heldig Plads ikke langt fra den nye Færdselsbro over Nilen og overdrog en fransk Arkitekt at give Tegningen. Den engelske Regering i Ægypten fandt imidlertid, at Planen kostede altfor meget, og gav en engelsk Arkitekt den Opgave at reducere Udgifterne. Dette gjorde han ogsaa, men det har kostet Ægypten store

Summer og har desuden nødt Administrationen til stadig at foretage den ene store Omflytning efter den anden indenfor Afdelingerne. Forbindelsen imellem Kairo og de store Pyramider var indtil omtrent 1870 ikke let. Det var derfor en meget ønskelig Foranstaltning, da der blev anlagt en europæisk Chaussée beplantet med store løvrige Sykomor-Træer paa begge Sider, saaledes at der her om Aftenen er bælgmørkt, hvoraf Følgen er, at selv den ensomme Vandrør færdes paa Vejen med stor Sikkerhed. Araberne have nemlig ligesom saa mange andre primitive Folk stor Frygt for at færdes i Mørket, i hvilket alle Slags overnaturlige Væsener menes at have Magten. Da man i den af Araberne beboede Landsby ikke faar deres Oldsager at se, før det bliver mørkt, har jeg aldrig, naar jeg har været derude for at se paa Oldsager, begyndt at begive mig paa Hjemturen til Kairo, før det var blevet helt mørkt.

Ogsaa Rejsen hjem gik godt, saa jeg kom i rette Tid til mit Eksamensarbejde ved Universitetet.

1900 overværede jeg igjen Passionsskuespilene i Ober-Ammergau, tog derfra til Nürnberg, hvor jeg har været med til at bidrage til Grundlæggelsen af Germanisches Nationalmuseum, og videre over London til Verdensudstillingen i

Paris. Formanden for den danske Udstillingskomité var min gode Ven, Brygger Carl Jacobsen, som det var mig en Glæde at træffe sammen med ret ofte under Udstillingen.

Uagtet det ikke var saa længe siden, at jeg havde gjort et grundigt Studium i det store ægyptiske Museum i Kairo, maatte jeg atter 1901 søge om Orlov til at fortsætte mine Arbejder i dette højst vigtige Museum. I Sommerferien gav jeg mig paa Vej til Finland, hvor der i Hovedstaden fandtes nogle ægyptiske Oldsager, som jeg maatte underkaste en Behandling, hvorpaa jeg gik til Petrograd og derfra over Viborg og Åbo til Stockholm, hvor jeg tilbragte et Par Timer, inden jeg tog Plads i Nattoget til Malmø, med hvilket jeg naaede Kjøbenhavn, tidsnok til at tage Nattoget til Aalborg. Her begyndte nemlig den følgende Morgen Dansk geologisk Forenings Udflugt til Nordjylland.

Da jeg i 1902 ikke behøvede igjen at besøge den store Samling i Ægypten, gav jeg mig paa Studierejse til de europæiske Lande, som indeholdt Samlinger med ægyptiske Gjenstande. Deriblandt var Norge, hvor jeg var Gjæst hos den norske ægyptologiske Professor *J. D. Lieblein* og Frue. Derfra tog jeg igjennem Jylland til Bordeaux og Madrid. Efter nogle Dages Ophold fortsatte jeg min Rejse vest paa til Lissabon.

Ved Hjælp af det geografiske Selskab fik jeg straks den følgende Dag Adgang til Hovedstadens godt indrettede Samlinger. Jeg vilde gjerne have forlænget mit Ophold, men jeg havde meldt mig som Deltager i Orientalist-Kongressen i Hamburg i September Maaned. Jeg naaede dog at beskrive de seks ægyptiske Sarkofager, som Khediven havde givet til den portugisiske Stat, og som denne har overdraget til det geografiske Selskab, i hvis Museum de er opstillede, og i hvis Skrifter man har udgivet den af mig forfattede Beskrivelse. Uagtet jeg havde lagt mig en Del efter portugisisk Sprog og Litteratur, saavel i Hjemmet som paa mine Rejser, var min Færdighed i Sproget dog yderst mangelfuld. For at øve mig i Udtalen af de ikke let udtalelige portugisiske Stavelser og Ord gik jeg hver Aften, naar det var bleven mørkt, ud paa Gaden og efterlignede de Ord og Stavelser, som jeg hørte, for efter bedste Evne at kunne komme til at tale portugisisk.

1903 gav jeg mig straks efter Afslutningen af mine Eksaminer i Februar igjen paa Rejse Syd paa til Schlesien til den tidligere polske Residensstad Ratibor, i hvis Gymnasium der som sagt findes en ægyptisk Træsarkofag, bestaaende af en tredobbelt Kiste. Straks om Morgenen efter min Ankomst gav jeg mig i Færd med Studiet

af Kisterne og holdt ved Middagstid et Foredrag paa Tysk derover, hvor paa jeg tog over Wien hjem.

1904 havde jeg den Sorg ogsaa at miste min kjære Svoger.

1905 meldte jeg mig til Orientalistkongressen i Algier. Da alle Køjepladser fra Marseille vare blevne optagne, maatte jeg tage til Takke med en Art Soveplads under aaben Himmel, som jeg imidlertid havde god Nytte af. Der var under Kongressen ikke faa Udflugter i Omegnen med adskillige muhammedanske Studenter som Førere i den arabiske By, hvis Mærkværdigheder de forklarede paa ulasteligt Fransk. Det hændte sig herunder paa en Station, hvor der var bestilt en god europæisk Frokost til os Deltagere i Orientalisternes Udflugt, at der lidt før vor Ankomst fra modsat Side indløb et Tog med mange europæiske Turister. Da disse paa Stationen fandt Rækker af dækkede Borde staaende rede, kastede de sig over dem og tog for sig af hvad der fandtes, saaledes at der Intet var til os, for hvem Maaltidet var bestemt. Vi saa alt, hvad Algier besidder af Seværdigheder. Deriblandt fremfor alt Oldtidsbyen Timgad, hvis Beliggenhed man længe ikke kjendte, før man ved Udgravninger i Sandet stødte paa Gader med Rester af Oldtidshuse, en By af ikke mindre Udstrækning end Pompeji og ligeledes øde-

lagt, men ikke af vulkansk Udbrud, men ved Overfyldning af Ørkensand. Man kan se, at Ødelæggelsen ikke er gaaet til paa én Gang. En mindre Del af Byen holdt ud, maaske et Aarhundrede længere end den større Del, og gik først senere til Grunde. Vi tilbragte ogsaa en Dagstid i Biskra. Kongressen i Algier havde den store Tiltrækningskraft at besidde i sin Nærhed Levningerne af den Stad, som var Roms Medbejlerske til Verdensherredømmet. Hvad der imidlertid har været til størst Besvær for Udviklingen af vort Kendskab til det gamle puniske Karthago, er den Omstændighed, at Romerne helt glemte deres Beslutning, at der aldrig maatte rejses nogen By paa det Sted, hvor deres Medbejlerske, det gamle Karthago, havde ligget. Romerne grundede i Kejsertiden en helt ny Stad, som fik en meget stor Betydning. Det meste, man nu træffer paa ved Udgravninger paa de Steder, hvor det gamle Karthago laa, er Levninger af det romerske Karthago, og det er næsten en Sjældenhed at støde paa et Stykke, der tilhører det puniske Karthago. Den, der nu kommer dertil, har ligeledes meget ondt ved at overbevise sig om, at Byen i sine Velmagtsdage havde en stærk Stridsmagt paa Havet og var saa godt sikret, at den kun kunde angribes fra Landsiden.

Aaret 1905 udmærkede sig ogsaa paa en anden Maade i Videnskaben ved, at der i Frankrig blev grundet en Kongres for alle dem, som gav sig af med rent forhistoriske Tider, særlig i Frankrig. Den første forhistoriske franske Kongres aabnedes i September 1905 i Périgueux, hvortil jeg samme Morgen ankom efter uafbrudt Rejse fra Hjemmet, og kunde glæde sig ved et talrigt Besøg.

I Foraaret 1906 gjenoptoges Afholdelsen af de internationale arkæologiske Kongresser. Dette skyldtes Fyrsten af Monaco. Man mødtes om Aftenen i den store Sal, der hører til Musée d'Océanographie, der er grundet af Fyrsten, og hvor Kronprinsen af Monaco paa sin Faders Vegne holdt en Velkomsttale. Jeg fik tillige Orlov til at deltage i den anden franske forhistoriske Kongres i Vannes i Bretagne.

1907 deltog jeg som Medlem af Dansk geologisk Samfund i en Studierejse til Sønderjylland og i den tredje forhistoriske Kongres i Autun.

1908 deltog jeg i den fjerde forhistoriske Kongres i Chambéry Savoyen. Endvidere gik jeg efter modtagen Indbydelse til Berlin for at tage Del i en historisk Kongres, der for første Gang havde en Afdeling for østerlandsk Oldhistorie. De givne Meddelelser blev kun udgivne i Udtog, et Eksempel der ogsaa blev fulgt af

Orientalistkongressen i Kjøbenhavn i August, der havde vor Tids mest fortjente Orientalist, Prof. Dr. *Vilhelm Thomsen*, til Præsident.

1909 deltog jeg i det femte franske Møde i Beauvais i Nordfrankrig, 1910 i det sjette Møde i Tours, 1911 i det syvende Møde i Nîmes og 1912 i det ottende Møde i Lons-le-Saunier.

Under Verdenskrigen kom endelig det Øjeblik, da de for mange Aar siden i et Gjemme i Rigsdagen henlagte Forslag til en ny Lønningslov for Universitetet blev fremtaget og behandlet. Derved blev min Stilling som Docent betydelig forbedret. Jeg blev fra Juli 1916 fast Docent og kom op i øverste Klasse. Under Krigen rejste jeg et Par Gange til Norge og Sverrig. Men i 1918 tog jeg igjen igjennem Tyskland til Holland, Belgien, Frankrig og England. Paa Hjemreisen over Warnemünde blev alle mine Optegnelser, der mest var skrevne paa Fransk og Italiensk, konfiskerede for at undersøges — og jeg har aldrig set dem siden.

1. Februar 1922 fik jeg min Afsked og kom paa Pension, men blev stadig ved med at holde Forelæsninger i Ny Carlsberg Glyptothek hvert Halvaar.

TO EFTERSKRIFTER

Først i sit 89de Aar og først paa sin Forlæggers Opfordring gav Professor *Valdemar Schmidt* sig til at fortælle lidt »af et langt Livs Historie«. Det var — og han følte det vistnok selv — unægtelig i sidste Øjeblik. Men da han havde ladet sig overtale, fremskyndedes Arbejdet af hans dybe Samvittighedsfuldhed, der altid havde omfattet alt, hvad han paatog sig, med samme Styrke, og af hans gode Helbredstilstand, der stadig tillod ham at holde ud til henad Morgenstunden. »Jeg kan ikke dø, før jeg er færdig med mine Erindringer,« sagde han en Dag i fuld Alvor.

Hans Skøn over, hvad der i saa Henseende havde Interesse for Omverdenen, var imidlertid mere end beskedent. Han, der som Dreng havde truffet Steen Steensen Blicher og som voksen været sammen med Victor Hugo, vurderede

ikke Oplevelsen paa samme Vis som hans Tilhørere. Optegnelsernes efterhaanden helt analytiske Form er ikke tilfældig, men et Udtryk for, hvor magtpaaliggende det var ham først og fremmest at redegøre for Udviklingen indenfor de Videnskaber, hvis trofaste Tjener han var, og vise, at han stadig stræbte efter at følge med.

Valdemar Schmidt var ugift, men havde haft den Lykke i mere end en Menneskealder at finde et Hjem, som paa alle Maader og med den mest opofrende Omhu tog sig af ham, der var saa udelukkende optaget af sin Videnskab og sine Rejser, uden personlige Fordringer og uden Tanke for Hverdagens smaa Nødvendighedskrav, og som han til Gengæld omfattede med inderlig Taknemlighed. Da vi første Gang havde siddet og talt sammen om Erindringerne, fik jeg Dagen efter følgende Brev:

„Særdeles megen Tak for Deres venlige Besøg i min 37 Aars Bolig i det gamle Hus i Ny Kongensgade 14, som er meget brøstfældigt, men som jeg er meget glad ved, saa længe jeg faar Lov at blive her, passet af mine to Frøkner *Caroline* og *Anna Silldorf*, hvis ældre Søster *Vilhelmine*, der er død for 15 Aar siden, modtog mig, da jeg i Udstillingsaaret 1888 kom gaaende over fra No. 15, hvor jeg havde boet paa 3die Sal.“

Han var saaledes en alt andet end ensom Mand og ydermere en stadig Deltager i alle de selskabelige og videnskabelige Sammenkomster, han fik Indbydelse til. Hans Væsens Venlighed og harmoniske Ligevægt gjorde ham velset overalt. Naarsomhelst og overfor hvemsomhelst var han med urokkelig Tillidsfuldhed hjælpsom til det yderste og rede til Tjenester uden Vederlag. Og hans usædvanlige Sprogkyndighed — han talte især et fortræffeligt Fransk, der klædte hele hans hensynsfulde og gammeldags høflige Fremtræden — lod ham med lige stor Lethed færdes i Europa og i Orienten. Han var endelig langtfra uden Lune, velkendt med de mange pudsige Smaalegander, der efterhaanden dannede sig om hans Leve- og Rejsevis, og villig til at fortælle om lige saa pudsige, men virkelige Hændelser. Hertil hentydede en lille munter Vise, som hans Kollega, Professor *Edvard Lehmann*, skrev til hans 70 Aars Fødselsdag, og som Schmidt selv morede sig saa godt over — ikke mindst, da den blev sunget paany ved 80 Aars Lejligheden — at jeg trygt tør flette den ind her:

∴ Fra Moskwa nys jeg kom ∴
paa Vejen ned til Rom,
ja, paa Vejen ned til Rom;
men bedst jeg sad ved Spree,
saa fik jeg en Idé:

der er en Ting i britiske
Museum jeg maa se.
Jeg følger min Niece
fra Cornwall til Algier,
og nede i Marseille har
jeg glemt en Bog Papir.
Og derfor maa jeg væk,
500 Mil i Træk.

Farvel, Farvel, Farvel!

:: Om Babylon vi ved, ::
man kommer let derved,
ja, man kommer let derved.
Det gaar særdeles net,
man løser en Billet,
og naar den slipper op, saa
gaar man vid're med Stafet,
og taler man Assyrisk,
forstaas man der galant, —
tænk blot, om Salmanassar
i Jordan dør jeg fandt!
Og derfor maa jeg væk,
500 Mil i Træk.

Farvel, Farvel, Farvel!

:: Ægypten mangen Gang ::
jeg tager en passant,
ja, jeg tager en passant.
En Mumie dør jeg fandt,
som jeg for Danmark vandt,
og 100 Alen Mavebælte
vi af Fyren vandt.
I Memphis midt paa Gaden
dør misted jeg min Hat,
men næste Dag paa Cypern

jeg fik en anden fat,
som blæste fra mig væk,
der var en rædsom Træk,
Farvel, Farvel, Farvel!

::: Paa Helbig's Kunstauktion :::
jeg har en Kommission,
ja, jeg har en Kommission:
Athenes store Taa,
hvor højt mon den kan gaa?
For 35 Tusind Francs
jeg tror, man kan den faa.
Jeg stak den i min Koffert,
i Strømpen laa den bedst,
og smugled den for Næsen
af Tolden i Triest,
og derfor maa jeg væk,
500 Mil i Træk.
Farvel, Farvel, Farvel!

::: I Forgaars kom jeg hjem :::
just fra Jerusalem,
ja, just fra Jerusalem.
Jeg tog det i en Snup,
sad hele Vejen op
og leved' af et Æble
og halvanden Hvedeknop.
Jeg skulde nemlig hjem, for
jeg fylder de 70,
og jeg skal ha' en Middag
med Taler og med Vers.
Men Glæden er kun kort,
imorgen skal jeg bort.
Farvel, Farvel, Farvel!

Javist var han altid enten paa Rejse eller lige ved at rejse. Ægypten besøgte han saaledes ialt 34 Gange. Saa saare han havde afsluttet sine Erindringer, vilde han igen over til Cornwall og tilbringe Sommeren sammen med sin elskede Søsterdatter *Ingeborg Lady Molesworth-St. Aubyn*, der saa ofte havde hjulpet ham og ved sit sjældne Tegnetalent hjulpet ham med Gengivelser af gammelægyptiske Sarkofager. Men en helt anden Rejse ventede ham.

Mandagen den 22. Juni kom han personlig ind paa Universitetsbiblioteket for at aflevere de sidste Manuskriptsider. Han var temmelig træt, men erklærede, at han — bortset fra lidt Vanskelighed ved at komme op, naar han først var bragt til Sæde, »men saa finder jeg altid en venligt hjælpende Haand« — havde det ganske »superbt«. Det var sikkert sandt. Han baade hørte og saa udmærket, havde endnu en ret klangfuld Stemme, runde Kinder og en frisk Ansigtsslød. Skikkelsen var ganske vist stærkt foroverbøjet, men hele Udseendet tydede paa, at han nok kunde opleve den 7. Januar 1926 og saaledes — som Faderen — blive 90 Aar. Samme Aften fik han imidlertid Feber, laa et Par Dage stille hen, nu og da fantaserende om nye Rejseforberedelser, og døde Fredagen d. 26. Juni Kl. 7 Aften uden Dødskamp. Et Øjeblik forin-

den gik et usædvanlig lyst og varmt Smil, som om han havde det rigtig godt, henover hans Ansigt. Aftenen efter sad jeg hos ham for sidste Gang. Han var endnu næsten uforandret og overmaade smuk med de fint buede, nu blot lidt skarpere optrukne Træk og det hvide Krusskæg. Over Ansigtet laa tryk Fred og ren Ro — saad an som han utvivlsomt altid er sovet ind, enten det saa var i en Klippehule ved Nilbredden eller i den smalle Jærnseng i Ny Kongensgade.

Tirsdagen d. 30. Juni fandt Bisættelsen Sted fra Holmens Kirke. Rundt om den hvide Kiste laa bl. a. Kranse fra Kongen og Enkedronningen, Universitetet, Nationalmusæet, Ny Carlsberg Glyptothek, Den geografiske og Den geologiske Forening, Forfatterforeningen, Alliance Française, Selskabet for Historie, Literatur og Kunst og de Frimurerloger, hvoraf han havde været et højtstaaende Medlem. Pastor *Hornbecks* Sørgetale sluttede saaledes: »Valdemar Schmidt bad mig selv en Gang ordne hans Begravelse herhjemme saadan, som det sker nu: »Der skal blot siges nogle Ord og synges et Par Salmer over mig ... det er nok, da der ikke skal bæres noget ud ... men Følget skal gaa, for jeg ønsker ikke at gøre Ulejlighed.« Hvor betegnende for hans elskelige, beskedne Personlighed:

han ønskede ikke at gøre Ulejlighed. Guds Fred være med ham!«

I Overensstemmelse med dette Ønske blev Kisten staaende oppe ved Alteret, til den senere paa Dagen førtes til Tyrsted Kirkegaard ved Horsens, hvor Valdemar Schmidt kunde komme til at hvile lige ved Siden af sine elskede Forældre.

Om hans Betydning for Studiet af Ægyptologien herhjemme har efter mit Ønske hans nærmeste Elev, den nuværende Leder af Ny Carlsberg Glyptotheks ægyptiske Afdeling, Frk. *Maria Mogensen*, tilføjet endnu en Efterskrift.

Carl Dumreicher.

Det er mig en Glæde i Tilknytning til Valdemar Schmidts efterladte Erindringer at faa Lejlighed til at fremkomme med nogle faa Bemærkninger, som forhaabentlig vil kunne fremhæve den Betydning, hans Liv har haft.

Naar man har læst den lille Bog, vil man især huske to Ting: Professor Schmidts rørende Hengivenhed overfor Forældrene og den øvrige Slægt samt hans Beretninger om de utallige Rejser, han har foretaget i sit lange Liv.

Spørger man derimod sig selv om, hvad alle disse Rejser med deres mange Strabadser og anstrengende Museumsstudier har ført til, da tier Bogen, ligesom den ogsaa lader En ganske uforstaaende overfor, hvad det betyder, naar han skriver: »I Aaret 1883 blev jeg knyttet til Universitetet som Docent i Ægyptologi.«

For at tage det sidste først vil det sige, at *Professor Schmidt har bragt Ægyptologien til Danmark*. Han er saaledes — lad mig kalde det — en Nybygger, hvem det blev forundt at lægge Grundstenen til Studiet af et nyt Fag, hvori han i en lang Aarrække stod som den første og eneste Repræsentant herhjemme.

Han kastede sig med stor Iver over Ægyptologien og begyndte tidligt at anskaffe sig et godt Fagbibliothek, der efterhaanden optog næsten al Plads i hans beskedne Bolig.

Men Forholdene førte med sig, at Universitetsgerningen ikke blev det centrale i hans Liv. De talrige Farter paa kryds og tværs igennem Europa og Ægypten og de ligesaa talrige Besøg paa internationale Kongresser maatte hæmme ham i Koncentrationen om Lærergerningen til Trods for, at han var udrustet med et Jernhelbred, en eminent Hukommelse og en stor Kærlighed til sit Fag.

Omkring 1880 begyndte han at udgive ægypt-

tologiske Skrifter. Det største af disse, et stort Opus, der skulde give et fyldestgørende Atlas angaaende de ægyptiske Sarkofager samt en historisk Redegørelse for deres Udvikling ned gennem Tiderne, paabegyndte han paa den Tid. Med utrolig Ihærdighed pløjede han det ene efter det andet Lands ægyptiske Samlinger igennem og lod udføre i hundredevis af Clichéer til Brug for denne Bog, som omsider — efter at den havde været under Arbejde i over 30 Aar — udkom i 1919 under Titelen: »Levende og Døde i det gamle Ægypten« (J. Frimodts Forlag). Det fremgaar heraf, at Bogen er udgivet paa Dansk, men i Følge Prof. Schmidts Optegnelser og Udtalelser er den kun at betragte som et midlertidigt Forarbejde til et stort videnskabeligt Værk paa Fransk. Han naaede desværre ikke at faa dette udgivet, men hvor meget man end maa beklage, at dette ikke skete, maa man dog glæde sig over, at man i »Levende og Døde« har en — billedlig — Oversigt med Hensyn til de ægyptiske Mumiekisters Historie og Datering.

Det var ved det rige Rejseliv, at Prof. Schmidt kom til at knytte de Forbindelser og indhøste de Erfaringer, som skulde sætte ham i Stand til at udføre sit egentlige Livsarbejde, begavet som han tillige var med store Anlæg for fremmede Sprog, og med en ualmindelig Evne til at finde

sig til Rette i alle Forhold samt i Besiddelse af en sjelden sympatisk Fremtræden.

En saadan Mand kunde Brygger Carl Jacobsen forstaa at værdsætte, og fra det Øjeblik, de to blev Venner, begyndte Schmidts betydningsfuldeste Gerning: hans Arbejde for Ny Carlsberg Glyptothek. Carl Jacobsen udrustede ham med rige Midler for at indkøbe Antikviteter til sit Museum, en Opgave, der var lige saa stor som ansvarsfuld, men Professor Schmidt løste den, og det skal siges til hans Ære, at han Gang paa Gang bragte Skatte hjem til Danmark, Skatte, der har været af epokegørende Betydning for Museet.

Morsomt var det at høre ham fortælle om sine Indkøb i Ægypten og om sine Samtaler med Araberne, som han ikke kunde lide og havde svært ved at enes med, da han altid var bange for at blive snydt. Jeg husker saaledes, hvordan han en Dag havde forhandlet med to Arabere om Indkøbet af et eller andet Stykke. Pludselig gik det op for ham, at de havde ham til Bedste, vilde prakke ham et Falsum paa og stod i Komplot med hinanden. Hvad gør Schmidt? Rasende tager han sin Paraply og forklarer dem paa godt Dansk — d. v. s. med en god Dragt Prygl, som ganske vist til en vis Grad gik ud over ham selv, idet han knækkede sin uadskil-

lelige Ledsager, den gamle Bomuldsparaply, paa deres Rygstykker — hvorledes han behandlede slige Karle.

Da Schmidt i 1904 kom paa sin aarlige Tur til Ægypten, mødte han en Dag en kendt Antikvitetshandler paa Gaden i Kairo. Manden spurgte, om Schmidt ikke vilde gaa med ham ind i hans Butik, og Schmidt sagde Jo. Butiken viste sig at bestaa af tre Afdelinger. I den forreste af disse fandtes der lutter »dejlige« Ting, Statuer og Statuetter, alle med Hoveder, Arme og Ben — lutter Forfalskninger! I den næste Afdeling var ondt og godt blandet mellem hinanden; »ogsaa disse Ting gik vi hurtigt forbi«, forklarede Schmidt. »Endelig kom vi da ind i det inderste Rum, og hvem skildrer min salige Følelse, da jeg under Sofaen øjner et Stykke af sjælden Værdi. Det var udført i sort Basalt og forestillede en ægyptisk Konge. Det var et Kunstværk af Rang! Jeg maatte for enhver Pris bringe det hjem til Danmark.« Det lykkedes — for kun 2000 Fr. — og nu staar det i Glyptotheket, beundret og værdsat af alle Kunstkere som den største Perle i den ægyptiske Samling.

Det er mit Haab, at jeg gennem disse Linier har formaaet at understrege, hvad Prof. Schmidt har udrettet. Saalænge Glyptotheket staar, vil han — hvor mange og hvor store Forøgelser

den ægyptiske Samling end muligvis vil opnaa — dog altid bevare den Hædersplads i Museets Historie, som Carl Jacobsen selv har givet ham, da han skrev sin Bog om »Ny Carlsberg Glyptotheks Tilblivelse«:

»Prof. Schmidt er Skaberen af den ægyptiske Samling.«

Bestyrelsen for Ny Carlsberg Glyptothek har ladet Professor Schmidts Buste udføre i Marmor og opstille i Museets Forhal, hvor den — tillige med Carl og Ottilia Jacobsens Dobbeltbuste samt Busterne af de Personligheder, der har haft Betydning for Museet — nu er med til at danne en festlig Ramme som Indgang til Salene i det Skønhedens Hjem, over hvilket Giveren har sat det Motto, der ogsaa kan passe paa hans Medarbejdere: *Laboremus pro patria.*

Maria Mogensen,
Ægyptolog ved Ny Carlsberg Glyptothek.

PERSONFORTEGNELSE

- Adam, Lucien, fr. Filolog 71. Dahl, P. C., Amtmand 95.
 Ali, arab. Handelsmand 90. Devéria, Théodule, fr. Ægypto-
 Beenfeldt, Fr. L. Chr., Major 12. tolog 49.
 Belofsky, Anna Regina 31 ff., 37. Dingli, Alex, gr. Handelsm. 96.
 Bille, Steen, Admiral 72. Dorph, N. V., Rektor 29.
 Bloch, Tønnes, Biskop 8. Drouyn de Lhuys, fr. Min. 54.
 Boeser, P., holl. Orientalist 55. Dupont, Ed., belg. Arkæolog 67.
 Botta, P. E., fr. Assyriolog 48. Dörpfeld, Wilh., t. Arkæolog
 Botti, ital. Arkæolog 47. 98 ff.
 Brammer, G. P., Biskop 19—20. Engelhardt, Conrad, Ark. 65.
 Bravo, Konsul 49. Erslev, Edv., Prof. 70, 72.
 Breccia, ital. Arkæolog 47. Fleischer, H. L., t. Arabist 85.
 Bredenfeldt, J. Chr., Kirurg 35. Frederik VII 70.
 Brockdorff, U., Baron Friedrichs, t. Prof., 47.
 Brøndlund, Chr., Byfoged 16. Friis, Chr., Greve 14, 15, 39.
 — Inger Sophie 31. — Elisabeth Sophie f. Des-
 Brøndsted, P. O., Arkæolog 84. mercières 14. — Sophie
 Brugsch, Heinrich, t. Ægypto- Magdalene f. Gram 14.
 log 45, 47. Gamel, Victor, Polytekn. 24.
 Calon, Paul, d. Konsul 58. Gamst, Hans Christensen,
 Capellini, Giovanni, ital. Geo- Jærnstøber 13, 22, 23. —
 log 67. Henrik 18, 23, 24, 25, 37. —
 Chabas, François, fr. Ægypto- Martha Marie f. Storch 23.
 log 57. Gejlager A. J., Lærer 9.
 Champollion le Jeune, J. F., Georg I af Grækenland 79,
 fr. Ægyptolog 41. 99.
 Christy, Henry, e. Ethnolog 60. Gerner, Henrik, Fabrikm. 23.
 Conestabile, Carlo, ital. Arkæo- Golénischeff, W., r. Arkæo-
 olog 67. log 91.
 Christian VIII 20, 39. Gozzadini, ital. Arkæolog 67.
 Grégoire, Ernest, fr. Lærd 52.

Personfortegnelse

- Hampel, Jozsef, ung. Arkæolog 72.
- Hansen, Jules, Politiker, 51 ff., 54.
- Holm, Hans J., Arkitekt 77, 82.
- Holmboe, Jens, Provst 8.
- Hornbeck, H., Præst 119.
- Hummel, Chr. G., Prof. 58.
- Høegh-Guldberg, Fr., Provst 20, 43.
- Hørup, Godsforvalter 9.
- Høst, Møller, 42.
- Høyen, N. L., Prof., 44.
- Ibrahim, Abd-el-Samon, arab. Handelsmand 90.
- Jacobsen, Carl, Brygger 69, 77, 86 ff., 96—97, 107, 123. — Otilia 78.
- Juel-Vind, Jens Kragh, Generalmajor 12.
- Jørgensen, Chr., Numismatiker 78.
- Kalkar, Chr. H., Dr. theol. 75.
- Kampmann, Hack, Arkitekt 77.
- Klewing, Stenhugger 53.
- Kofoed, Jens, Legationssekretær 55.
- König, Konrektor 104.
- Ladehoff, Avlsforvalter 38.
- Landberg, Carl, sv. Orientalist 84.
- Lange, Julius, Prof. 78. — Hans O., Lektor 95, 105.
- Lartet, Ed., fr. Arkæolog 59, 62.
- Leemans, Conrad, holl. Ægyptolog 54.
- Lehmann, Edv., Prof. 115.
- Lepsius, R., t. Prof. 57.
- Lieblein, J. D., norsk Ægyptolog 107.
- Lomond, fr. Journalist 51.
- Lorenzen, Proprietær 42.
- Lubbock, John, eng. Naturforsker 64—65.
- Ludvig I af Bayern 63.
- Lund, Hans Chr., Jærnstøber 24—26. — Pauline f. Friis 26—27.
- Madsen, Peder, Biskop 26. — Charlotte f. Storck 26.
- Mehren, A. F., Prof. 45, 69.
- Meyer, Alfred, Kontorchef 43. — Anna Dorothea f. Hornbeck 16. — I. D., Grosserer 16, 28.
- Muller, Anna f. Schmidt 27, 48, 93, 103, 104. — Hugo, Godsejer 95. — Ingeborg (Molesworth St. Aubyn) 76, 87, 103, 118. — Osvald, e. Prof., 26. — Sigvald, Ingeniør 48, 93, 109.
- Mustapha-Aga, arab. Købmand 88.
- Müller, Sophus, Arkæolog 78, 86—87.
- Nilsson, Sven, sv. Naturforsker 69.
- Nissen, Frode Høegh, Rektor 41.

Personfortegnelse

- Olga, gr. Dronning 79.
Omalius d'Holloy, J. B., belg. Geolog 67.
Opdal, Henrik, Præst 7.
Philip, Paul, fr. Handelsm. 88.
Rougé, Emmanuel, fr. Ægyptolog 45.
Sabatier, fr. Generalkonsul 86.
Scharling, Carl Emil, Prof. 88.
— Henrik, Prof. 44, 46, 88.
Schiaparelli, E., it. Arkæolog 103.
Schliemann, Heinrich, t. Arkæolog 79, 100.
Schmidt, Adriette f. Brøndlund 16, 21, 28, 43. — Anna Christiane f. Gamst 16, 23. — Anna Marie Cathrine Alvilde f. Meyer 16, 28, 75—76. — Elisabeth Kirstine f. Bruun 9. — Henrik (den yngre) 7, 9. — Henrik Christopher, Præst 10, 13, 19, 43. — Ida Barbara f. Hørup 9. — Jens, Provst 9, 12. — Jens Christian, Præst 16, 18—19, 76, 92—93. — Karen f. Opdal 7. — Sophie Magdalene 16.
Schytte, F. V., Oliemøller 24.
Silldorf, Anna, Caroline og Vilhelmine 114.
Soliman Abd-el-Samon, arab. Handelsmand 90.
Schreiber, Th., t. Arkæolog 97.
Schäfer, Heinrich, t. Ægyptolog 105.
Schøler, Niels Peter, Degn 32 ff.
Skau, Laurids, Sønderjyde 53.
Steenstrup, Japetus 65, 66.
Steno, Niels, Geolog 74.
Sthyr, H. V., Biskop 52.
Storck, Fr., Præst 26.
Thomsen, Chr. J., Arkæolog 88. — Vilh., Prof. 112.
Torell, Otto Martin, sv. Naturforsker 74.
Ussing, J. L., Prof., 99.
Weis, A. P., Departementschef 78.
Westergaard, N. L., Prof. 69.
Victor Emanuel III af Italien 103.
Wilde, Alex, Søofficer 65.
Winstrup, P. J., Mekaniker 24.
Virchow, Rudolf, Prof. 62.
Wolfhagen, Fr., Kmherre 58, 62, 68.
Worm, Ole, Rektor 28.
Worsaae, J. J. A., Arkæolog 44, 61, 62, 65, 66.

RETTELSER

S. 57 L. 11 f. n.: Heidenbach læs *Weidenbach*.

S. 54 L. 1 f. n.: Conrad Seemors læs *Leemans*.

